

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Muammar Qadhafí a ekonomika Libye

Milan Česák

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra Blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce
Muammar Qadhafí a ekonomika Libye
Milan Česák

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra Blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Metodologie.....	3
3. Historie Libye před Qadhdháfím.....	5
3.1 Historie tří provincií.....	5
3.2 Italové a jejich ekonomické aktivity.....	7
3.3 Následky II. světové války.....	8
4. Příchod ropných zisků.....	13
4.1 První prospekce.....	13
4.2 Ropné zisky vyvolávají nestabilitu.....	15
5. Muammar Qadhdháfí.....	17
5.1 Ideologická inspirace.....	17
5.2 Nástup Qadhdháfího k moci.....	21
5.3 Cesta Qadhdháfího rétoriky.....	22
6. Formování teorie.....	24
6.1 Zelená kniha, vrchol Qadhdháfího rétoriky.....	25
6.2 Řešení problému ekonomie: „socialismus“.....	26
6.3 Qadhdháfího argumentace.....	28
6.4 Ideologie jako možný důvod selhání praktické aplikace.....	30
7. Ropa a ekonomika Libye.....	32
7.1 Dopady uskutečňování Qadhdháfího ideologie na ropný sektor.....	34
7.1.1 Zestátnění ropného sektoru a ropa jako politický nástroj.....	35
7.1.2 Dopady sankcí.....	37
8. Ekonomika.....	40
8.1 Intervence režimu do ekonomiky.....	41
8.2 Využití zisků z ropy.....	44
8.3 Půdní fond a jeho dispozice.....	45
8.4 Vývoj hospodářské politiky v zemědělství.....	47
8.5 Rybolov.....	50
8.6 Geografie a vliv na investice.....	51
9. Závěr.....	53
10. Zdroje.....	54
10.1 Použitá literatura.....	54
10.2 Internetové zdroje.....	56
11. Resumé.....	59

1. Úvod

Ekonomika představuje jednu z nejdůležitějších součástí společnosti a tím i států. Vztah státu, jeho vlády k této součásti, její charakteristika a reakce na vstupy do jejích pochodů je v případě Libye to co chci studovat ve své práci. Libyi jsem si vybral pro její specifičnost a to jak z hlediska historického nebo geografického, tak především pro její prudkou přeměnu v prvních desetiletích 20. století. Zaměřil jsem se na historii tří odlišných celků, Tripolska, Kyrenaiky a Fezzánu, ze kterých byla následně složena tato země. V další části popisují počínání italských kolonistů a jejich vliv který zanechali a posléze se přesunu přes druhou světovou válku k rozvoji ekonomiky v souvislosti s aktivitami zahraničních mocností. Dále rozeberu proces samostatnosti Libyjského království a vliv prvních nálezů ropy na vládu a krále Idríse I. Změny, které vedly k nespokojenosti s aktuálním stavem státu a jejich souvislost s ekonomikou až k nástupu jedné z nejvýraznějších osobností Libye 20. století, Muammara Qadhafího, jsou obsahem další kapitoly, na kterou navazuje zkoumání příčin a původu jeho ideologie ze které čerpal. Obsah těchto fenoménů je rozebrán v navazující kapitole na pozadí prvních kroků Qadhafího v politice se zaměřením na jeho ekonomické názory a zajímám se proč některé jeho politiky selhávají při jejich praktické aplikaci.

Předchozí obsah mi poskytuje materiál ke studiu hlavního zaměření práce a tím je uskutečnění jeho ideologie čímž se zabývá největší část. Vzhledem k obsáhlosti zdrojů se zaměřuji především na nejdůležitější aspekty Qadhafího ekonomické části ideologie a přerod země na rentiérský stát. Kladu velký důraz na ropný sektor jakožto hlavní zdroj příjmů země a determinant celého ekonomického vývoje. V této souvislosti postupuji přes zestátnění aktivit zahraničních společností, následné využití ropy jako politického nástroje a z nich vyplývajících sankcí. V další kapitole popisují ekonomiku jako celek a důsledky Qadhafího politik na její chování. Další část se zabývá použitím příjmů na reorganizaci a diversifikaci ekonomiky. Vybral jsem oblast zemědělství neboť je jí kladen

za Qadhdháfího vlády velký význam. Poslední příspěvek v mé práci se týká vlivu geografie na ekonomiku z důvodu specifik země v porovnání s ostatními státy a podobnými rentiéřskými ekonomikami.

2. Metodologie

V této práci postupuji nejdříve komparací dostupných zdrojů nebo statí ze zdrojů, které mají obsahem blízko ke zkoumané problematice. Postupuji retrospektivně od zjištěné odlišnosti území, z kterých se nyní Libye skládá. Zaměřuji se na jejich vliv v oblasti ekonomiky.

Takto postupuji až ke kapitole „Formování teorie“. Zde jsem se, po přečtení Qahddáfiho tří dílů Zelené knihy, rozhodl hledat vhodného oponenta či vhodně kontrastní ekonomickou školu. K této potřebě mne vede *diskurzivní analýza* a deskripce textu Zelené knihy – pasáží týkajících se možných dopadů případnou aplikací do reality nebo přijmutím masou lidu za své.¹ Interpretace mne přivádí k poznání Qahddáfiho snahy nechat společnost v rovině ekonomické podléhat procesu samo-řízení s pomocí vůle lidových mas, tzv.: „Džamáhíríje“², tedy lidu což jsou v důsledku jednotlivci. Se stejnou tezí, jinak uchopenou, přichází ekonomická škola liberalismu, která tvrdí o člověku jako jednotlivci tvořícím společnost, lid, že je sám o sobě nejlepším regulátorem a pohledem této školy. Komparací závěrů obou přístupů, které se samozřejmě se liší, nabízím odpověď na selhávání ideologie v ekonomické praxi. Qahddáfiho ideologický diskurz v důsledku požaduje maximální participaci mas pod dohledem státu a snaží se o tvarování identity směrem k přijmutí ideologie. Liberální škola popisuje svou teorii pomocí důsledků, ke kterým dochází při aplikaci nejenom Qahddáfiho diskurzu. Stojí tak v intelektuální opozici. V přístupu této školy nalézám kritiku z pozice chybějící možnosti kalkulace reálných cen.

¹ Diskurzivní (od běžně znamenajícího diskurs – významově směřované, ohraničené použití jazyka k vyjádření záměru. Nového významu se mu dostalo s filosofickým nabytím rozměru s pracemi filosofa M. Foucaulta) analýza se zabývá jazykem či textem (tomto případě textem zelené knihy) a vychází z předpokladu, že text je fenoménem, který není jen popisným prostředkem ale přímo svým pochopením, interpretací, ovlivňuje svět i mimo text. (Drulák, Kratochvíl, Beneš, 2009: 52, 92) Jazyk je pak něčím, co není jen přímo komunikačním prvkem, ale také maximálním rozsahem sdělitelnosti a tedy realita je pak formována snáze jazykem než jazyk realitou. Z toho vyplývá, že diskurs má z dlouhodobější perspektivy vliv na sociální struktury, protože tvaruje identity subjektů, jejich vztahy, vědění (Fairclough, 1989: 172) (Citováno z: VAŠÁT, Petr. Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi. [online]).

² Džamáhíríje je jakési vyvrcholení revoluce na politické úrovni, skutečná vláda lidu, „Podle této teorie je lid nástrojem vlády a v tomto případě dohlíží sám na sebe“ (Qahdháfí, I 1991: 47).

V dalších částech pak popisují praktickou aplikaci Qahddáfího ideologie v ekonomice na příkladech v nejdůležitějším ropném sektoru ekonomiky a využití takto nabytých zdrojů důležitých z hlediska ideologie v sektoru zemědělství. Přihlížím přitom na vliv vnějších neměnných faktorů, jakými je například geografie či rozloha. Vycházím přitom z kompilace a syntézy zdrojů, tedy jak monografií, tak online článků a publikací vládních administrativ.

3. Historie Libye před Qadhdháfím

3.1 Historie tří provincií

Historicky se oblast nynější Libye jeví spíše rozdrobeně než jako přirozeně kompaktní celek, to je dáno umístěním uprostřed několika vlivů rozdílných kultur a jejich napojení na dnešní Libyi. Tyto vlivy je možno rozdělit na dvě osy. První, severo-jihní, které dominuje utváření charakteru díky spojení s vlivy subsaharské Afriky zprostředkovanými karavanami putujícími na obchodních stezkách k přístavům na pobřeží Středoziemního moře. Tyto stezky vedly přes největší oázy Murzuk, Zweila a Kufra. Druhou je spojnice východo-západní, ta byla tvořena stykem dvou území, Mašriqu a Maghribu. Vznikla tak území od sebe částečně odlišná jak geograficky tak kulturně a zformovala se do tří útvarů.

- Tripolsko, kraj rozprostírající se na západě byl vždy nejvyspělejší regionem, bráno z pohledu dnešního stavu země. První trvalé kolonie zde založili Fénici 700 let před Kristem (Lebada, Tripolis, Sabrata), posléze s rozvojem Kartága došlo k vzniku samostatné kultury syntézou fénických a berberských prvků. Tento vliv nesmazalo ani podřízení území Řeky (Haimzadeh, 2011: 29). Tripolsko bylo vždy místem, kde se střetávaly obchodní stezky vedoucí přes Fezzán do centra oblasti, nejvýznamnějšího města Tripolisu. Kultura zde byla vždy spjata s Maghribem, neboť Tripolsko bylo geograficky, kulturně a historicky jeho součástí. Ale jako reakce na zahraniční orientaci se zde postupem času vyvinuly silné politické proudy, ze kterých vzešlo nejsilněji volání po samostatnosti a sjednocení Libye.³

- Kyrenaika, ležící na východě, si na rozdíl od Tripolska ponechala po celou historii větší politickou nezávislost na Egyptu, ke kterému příslušela (ve stejných intencích jako její sused) jako součást Mashriqu. Moc byla uplatňována na pozadí skrze místní silné kmenové autority. Snahu o

³ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

zachování svojí samostatnosti demonstrovala i po nezávislosti Libye a její silnější unifikaci pod porevolučním režimem Muammara Qahddáfího.

•Fezzán je nejméně rozvinutou a nejméně obydlenu oblastí, po celou historii se zde nacházejí nomádské kmeny, které hledaly své vedení přirozeně mimo stát u svých kmenových autorit. Převážnou část ekonomické činnosti tvořily zdejší obchodní cesty pro karavany, které pro výskyt množství vádí vedly nejdelší trasou právě skrze tato území.⁴

Tato dělení se zachovala i po dobytí území Araby mezi lety 643 – 663, kteří postupně přivedli Berbery ke konverzi na islám. V kontextu práce je třeba podotknout, že hlavním motivem byl únik od daní uvržených na nemuslimské obyvatelstvo. Násilná arabizace přišla teprve poté, co se místní autority odtrhly od šíitského vyznání víry k prospěchu sunny. Tak přišly roku 1050 na území Libye dva významné kmeny⁵, aby provedly vytrestání viníků spojené s konfiskací všech majetků v souladu s principy Koránu. Dalším výrazným bodem historie se stává dobytí Tripolisu Osmany 1551, kteří odstavují od vlády Maltézský řád, jehož rytíři Tripolisu vládli po španělské intervenci 1510 respektive 1530 (Braudel, 1995: 920). Ale již předtím byla území nějaký čas pod nesilným vlivem egyptských mamlúků, posléze 1710 – 1835 pod Karamanlisy, separatistickou dynastií pašů Osmanské říše (Lea, 2001: 238).

Libye se stává osmanskou provincií a opět si zachovává svou relativní samostatnost, ta je nyní dána poměrně velkou vzdáleností od centra říše. V zájmu efektivity zemské správy dostává dohled na starost jmenovaný paša. V této době je zem brána jako spíše druhořadá provincie a zájem se stupňuje v návaznosti na geopolitické a ekonomické otázky Evropy a jejích kolonií.

⁴ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁵ Do Kyrenaiky Sulajman, do Tripolska a Fezzánu Hilála, zůstávají zde v rodových liniích až dodnes.

3.2 Italové a jejich ekonomické aktivity

Ze strachu italské vlády o obsazení severní Afriky jinými koloniálními mocnostmi hledají Italové svůj prostor právě zde. Je to nejbližší k pevnině Apeninského poloostrova a zároveň jediné území těchto dispozic neobsazené dosud žádnou mocností⁶. Italské jednotky zahajují 29. 9. 1911, pod záminkou ochrany majetků a životů tehdejší nepočtené italské populace obsazování Libye. Tak jako většina vojenských operací italské armády ani tato neprobíhá nejlépe a boje jsou tuhé, dobývání pobřeží trvá několik měsíců. Místní dokonce v boji podporují Osmanskou říši, neboť její ekonomické reformy zde zanechávají dobrý dojem (St. John, 2006: 193-194).

Boje pokračovaly i po konci I. světové války, Italové nikdy nezískávají kontrolu dále ve vnitrozemí, kde, především v Kyrenaice, vede odboj Omar Al-Muchtár, vůdce sanúsíje. Jeho odpor zlomí až kruté metody počínající ekonomickou destabilizací celého regionu za účelem vyhnání všech obyvatel kladoucích odpor. Metodami je zabavování majetku, vypalování vesnic, pobíjení dobytka, kontaminace studen, devastace úrodné půdy a plodin a vybíjení stád skotu. Zkáza je dokončena deportacemi osob a koncentračními tábory, v nichž zahyne mnoho lidí. Tento boj pokládá základy jednotícím tendencím a především stále posiluje nechuť z vměšování cizích mocností (Anderson, 1991: 240).

Poté co je Omar Al-Muchtár zajat a oběšen, opadá odpor a stává se latentním. Následky jsou pro zemi, především pak pro Kyrenaiku, katastrofální a zem vrací ekonomicky o mnoho let zpět. Díky technické převaze Italů jsou jejich ztráty zcela marginální a získávají tak pro svůj trh poměrně lukrativní území. Po válce je vždy znatelný ekonomický růst a pro Italy tím lépe, že boje neprobíhají na jejich půdě, země tedy nenese na svých bedrech efekt rozbitého okna.⁷ Není divu, že do obsazování Libye

⁶ Francie okupuje Maroko a Anglie dominuje Egyptu

⁷ Jedná se o mylné přesvědčení o ekonomickém užitku ničení na základě pravdivého tvrzení o růstu agregátních ukazatelů trhu např. po válce. Reálně však dojde jen k aktuálnímu zvýšení

tlačili velkou měrou držitelé kapitálu a bankovní sektor, vědomi si budoucích možností (Clark, 2008: 185).

Po bojích nastává v plné intenzitě kolonizace, do země se stěhují tisíce Italů a po roce 1936 již tvoří 12 % obyvatelstva, s sebou přináší kapitál a know-how. Ekonomika se zotavuje, i když největší zisky pochopitelně plynou Italům, užitek z masivní výstavby infrastruktur (tedy silnic, železnic, nemocnic, bytových jednotek, studní, modernizací přístavů, elektrifikace, komunikačních infrastruktur – pošty, telefonu) má i obyvatelstvo. Buduje se první velký projekt, na nějž pak rozsahem navazuje i politika Muammara Qadhdháfího - pobřežní dálnice, která spojí Libyi skrze celou zem s oběma sousedy (Wright, 1981: 38).

S Italy také přicházejí první průzkumy s cílem zjistit výskyt ložisek ropy, tento požadavek tlumočí italská vláda společnosti AGIP (dceřiná společnosti italské ENI) a ta roku 1930 začíná s průzkumem. Po druhé světové válce jsou přiděleny těžební koncese, avšak společnost je neúspěšná (John, 2006: 7).

V návaznosti na výsledky kolonizace, která s sebou přináší i množství křesťanů, stává se Libye centrem turismu pro Italy a mnoho Evropanů, je tomu poprvé, co se tento sektor v zemi tak silně a účelově rozvíjí, včetně přidružených služeb a infrastruktury⁸ (Wright, 1981: 39).

3.3 Následky II. světové války

Všechn možný přínos kolonizace vzal zaslé poté, co se přes území přehnal fronty druhé světové války. Díky vítězství spojenců připadla vláda výroby. Problémem je přehlížení hodnoty již zničených věcí, u kterých někteří myslitelé docházejí k závěru, že jejich hodnota je menší než jakou jim přisuzoval trh. Dle této teorie tedy aktuální růst novou hodnotu nezdvójnásobí. Tento problém se však jeví, pokud musí nést náklady ekonomika, která byla zároveň uživatelem oněch statků, které nyní poptává. Pokud ovšem, např. kolonisté neničí svoje statky a nechávají si platit za obnovu, jdou zisky za ekonomické aktivity na vrub především těm, kteří zničené statky (nově poptávané) vyrábí. (Hazzlit, 1988: 23-24)

⁸ Hotely, stravování, parky, pláže, dopravní obslužnost, ale i kulturní programy.

nad územími pod Velkou Británií (Kyrenaika a Tripolsko) a Francií (Fezzán). Takto bylo rozhodnuto na konferenci v Postupimi, v prvním kole vyjednávání mělo být Tripolsko předáno pod kontrolu Sovětského svazu, to však vyvolalo pochopitelnou nevoli USA a Britů, kteří připravovali své pozice na studenou válku a zápasili i o nadvládu nad severní Afrikou. (Sullivan, 2009: 17) První krůčky k samostatnosti ohlašuje plán OSN z roku 1949 pro přechod oblastí pod samosprávu. Bianco M. soudí v úvodu své biografické práce o Qadháfím, že „reprezentativní vláda by nefungovala, až tak hluboko byly místní útvary, a tak bylo třeba spoléhat především na panovníka“. (Soane, 2011: The Monarchy's Political Problems)

Nejvhodněji se jeví z exilu se vracející Idrís Sanúsí, který stál po smrti Omara Al-Muchtára jako jeden čelných představitelů meziválečného odporu vůči italským kolonizátorům. Byl vybrán také pro svou podporu Britů při operacích proti německým a italským jednotkám, navíc v době neexistence mezikontinentálních balistických střel měli Britové a jejich spojenci jasnou potřebu mít v této oblasti své základny pro náhradu této technologie, dálkové bombardéry. K tomu potřebovali prozápadně nakloněný režim a stabilní prostředí, minimálně první bod zde mohl být regulérně splněn, neboť kmen Sanúsíjů zde měl dobré postavení a bylo možno stále hrát na notu odboje proti kolonialistům (Otman, 2007: 3). Spojené království Libye, federativní uspořádání tří celků, spatřilo světlo světa v prosinci roku 1951 a není překvapením, že do čela se staví Idrís Sanúsí známý jako král Idrís I. Spojené království Libye se stává prvním územím nezávislým na evropské koloniální nadvládě v Africe a také jediným státem, jenž byl vyhlášen usnesením Valného shromáždění OSN. (St. John, 2006: 267)

Spojené království bylo ustanoveno jako konstituční monarchie, ta předala své legislativní funkce federální autoritě, vládě, která vykonávala dohled nad armádou a zahraničními vztahy. Ačkoliv se zdá, že vláda by měla vykonávat dohled nad měnovou politikou a nad zákony týkajícími se ekonomiky, jsou tyto funkce pro rozdílnost všech tří oblastí ponechány na místních samosprávách. Tyto místní legislativní autority mají pod svou mocí

výkon legislativ pro bankovní sektor, firmy, daňovou politiku, monopoly, koncese, těžební povolení, lodní dopravu a navigaci jakožto i leteckou (Waddams, 1980: 23).

Autorovi se jeví rozdělení samospráv dle regionů z hlediska monetární politiky jako správné, neboť mají rozdílnou historii a v té době také každý používal jiné platidlo. Kyrenaika užívala rgyptskou libru, Tripolsko BMA liru a Fezán alžírské franky. Tato měnová segregace existovala až do roku 1952, jehož počátkem vzešla nová národní měna sjednocující platidla, libyjská libra. Tato měna byla vázána paritou na britskou libru a při přechodu byl směnný nominálním kurs 100 centů/libra (Waddams, 1980: 23).

Tento krok byl významný, neboť ač je země prezentována jako nezávislá, akceptováním cizí měny se v mnohém vzdává schopnosti měnovou politikou intervenovat do ekonomiky a přenechává hodnotu své měny a k ní vázaných statků na zahraniční mocnosti (Rothbard, 2001: 63). Samozřejmě tak ale plnila plány spojenců na kontrolu a snahu o stabilitu. Libye se tak dostala pod nepřímý, ale vlivný dohled západu a napomáhala tomu i orientace krále Idrise I. Ten hledal u Británie, USA a Francie ekonomickou pomoc neboť druhá světová válka, která zničila většinu kapitálu země alespoň částečně obnoveného po italské kolonizaci, zemi značně vyčerpala.

Libye byla jednou z nejchudších zemí světa a nová generace zdejších obyvatel začínala dávat najevo svou nespokojenost se stavem životních podmínek. Přes 90 % obyvatel neumí číst a psát, zemědělství je zcela rozloženo⁹, neexistuje zdravotní systém, je zde jen minimální šance nalézt práci a dostat se k novým penězům. Nejvíce lidí pracuje ve státem monopolně vlastněných továrnách na zpracování solí, tabáku, olivového oleje, textilu a obuvi. Tyto zaměstnávají podle potřeby 15 – 20 000 pracovníků a podílí se na HDP 10% (Waddams, 1980: 19).

⁹ I přesto, že při přepočtu na tehdejší populaci je zde poměrně více obhospodařovatelné půdy než v ostatních zemích Blízkého východu (Waddams, 1980: 19)

Této situace využívají Spojenci a díky měnové reformě mohou poskytovat pomoc ve svých měnách. Libye se tak stává v poválečných letech plně závislá na zahraniční pomoci a půjčkách, vliv Západu roste a s tím i nespokojenost místních, kteří cítí a odmítají vliv neislámských států na svém území. To bylo reakcí na projevy zahraniční pomoci, jež ačkoliv umožnila znovuvybudování školského systému (stavba Libyjské univerzity) a také přístup ke všem tehdy nejmodernějším materiálům západních mocností souvisejícím se znalostmi o budování ekonomiky a politické struktury, nesla sebou závazky ve formě trpění přítomnosti zahraničních vojsk (Sullivan, 2009: 19).

Navíc zahraniční společnosti si nemohly půjčovat peníze u libyjských bank, transfery peněz a tím i zisků zahraničních ropných společností tak proudily mimo dosah libyjských autorit. Výhodou bylo mnohem užší napojení na světový trh s penězi a tím i rychlejší rozvoj ekonomiky, do které proudily půjčky snáze, neboť libra byla zárukou stability a jistých podmínek.¹⁰ Toto bylo utuženo vznikem Libyjské národní banky, roku 1956, která nahradila Libyjskou měnovou komisi, mající na starosti dosavadní přechod a harmonizaci měn. Nová národní banka udržovala těsné vztahy s Anglickou centrální bankou, postupem času v 50. letech měly všechny komerční banky pod jejím dohledem pobočky v zahraničí (Waddams, 1980: 24).

Zdroje autorů Waddams F. i Sullivan K. vypovídají, že i přes vzrůstající nevoli obyvatelstva byly přínosy investic po sloučení měn pro ekonomický rozvoj pozitivní.

¹⁰ Svou roli hrála i přítomnost vojsk jako záruky.

4. Příchod ropných zisků

4.1 První prospekce

Libyjská vláda byla také velmi vstřícná k využití příchozího kapitálu k obnovení hledání ropných nalezišť a to především ze strany západních (amerických a evropských společností). Na rozdíl od zbytku světa, kde již probíhal odpor místních komunit proti vlivu zahraničního obchodu, Libye byla v tomto směru stále relativně klidná, Idrís I. se od těchto zemí nepoučil¹¹. Naopak Minerals Law¹² z roku 1953, který zajišťuje možnost získat povolení za velmi výhodných podmínek, umožňuje operovat společností v oblasti průzkumu, nikoliv však těžby (Soane, 2011), (Intl Business Pubns USA, 2007: 102-103).

Po pozitivních nálezech přichází Petroleum Law¹³ z roku 1955, ten již umožňuje přidělovat pozemky jednotlivým prospektorům a také umožňuje vrtání ropných vrtů. Tento zákon zůstal navzdory všem převratům a změnám právního rámce v platnosti s drobnými změnami až do roku 2007¹⁴. V souvislosti se stálou snahou sjednotit zem je třeba podotknout to, co historik Dirk Vandewalle popisuje jako vzácný příklad vítězství národních zájmů nad provinčními a to v souvislosti s jednou z drobných změn v zákoně. (Vandewalle, 2012: 57) V původní verzi mohly místní autority jmenovat členy do komisí a vydávat též rozhodnutí o koncesích ale v konečné formě toto bylo vypuštěno (Intl Business Pubns USA, 2007: 102-103).

V zákoně jsou také zapracovány příznivé daňové podmínky. V

¹¹ I přesto, že mezi nimi krom Mexika či Venezuely byly poměrně nábožensky blízké země jako Írán.

¹² Také jako Mineral act No. 9.

¹³ Také jako Oil Law, No. 25.

¹⁴ Jeho změny byly připravovány od roku 2000.

případě udělení povolení k těžbě, tak mohou společnosti očekávat lukrativní zisky, krom toho také poskytuje silné záruky, které snižují rizika podnikání. Z příjmů se platila jen 50% daň. I přes některé další dílčí změny ve výpočtu zdanění, které měly zajistit vyšší příjem státní pokladny, nedochází k nějakému znatelnému znevýhodnění oproti aktuální situaci na trhu.¹⁵ Monarchie nedeklaruje vyšší než 51% zájem na podílu a nikdy neusiluje o znárodnění (St. John, 2006: 150-151).

To se však mám brzy změnit. Navzdory nepochybnému úspěchu zákona z roku 1955, který přilákal mnoho kapitálu a firem a přinesl do státní pokladny mnoho zisků, stává se nespokojenost občanů stále zjevnější, ačkoliv v hrubých ukazatelích jako je roční příjem na hlavu se jeví zlepšení díky růstu z 30 liber na téměř 200, mezi lety 1951 – 1969.

Jedním z důvodů nespokojenosti byla stále větší centralizace i moci politické v kontrastu s upadající provinční samostatností. Ta přišla na řadu v nevhodnou chvíli, přičemž mnoho obyvatel mělo při pohledu na změny neblahé reminiscence neboť zcela rozdílné regiony se zcela rozdílnými požadavky a podmínkami postupně násilně proti vůli sjednocovali všichni uzurpátoři několika posledních staletí, v poslední řadě z vnějších vlivů, Italy počínaje a Brity konče (Soane, 2011: The Monarchy's Political Problems).

Nasadě je tedy očekávání od vládnoucích elit, že se tomuto postaví a nyní při určité samostatnosti ponechají volnost alespoň v rovině státu. Ale Idrís I., ač zvolen jako král, neztratil provinční rozhled a preferoval ve svém politickém snažení Kyrenaiku. Celý politický systém byl díky provincialismu, který byl zesílen královým postojem, náchylný k nestabilitě neboť, vnitřní síly působily protikladně.¹⁶

Politické uspořádání v podstatě koncentrovalo značnou část moci u krále. Výkonná moc vlády reprezentovaná ministrem a radou ministrů byla

¹⁵ Tentokrát se již vláda inspiroje v zahraničí v krajinách kulturně bližších jako Kuvajt, Írán, Katar.

¹⁶ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011): Independent Libya [online]

jmenována králem, tím se pod jeho vliv dostala i působnost dalších orgánů vázaných na tyto ministry. Pokud jde o provinční vlády, zde volil polovinu též král, navíc měl právo veta a možnost rozpustit sněmovnu.¹⁷

4.2 Ropné zisky vyvolávají nestabilitu

Na scénu poprvé razantním způsobem vstupuje ropa. Investice do průzkumu nesou své plody ve formě nových vrtů na obrovských, nalezištích, které navrtává jako první společnost Esso v roce 1959 v oblasti Sirty, provincie Kyrenaika.¹⁸

To mělo okamžitý vliv v podobě snahy využít zisky lokálně. Na nestabilitu ohrožující krále Idrís I. odpověděl zrušením přirozených správních celků a jejich nahrazením deseti novými jednotkami spadajícími pod centrální vládu.¹⁹ To však situaci podstatně zhoršilo, neboť během následujících 17 let došlo k 32 reorganizacím vlády s 11 výměnami kabinetu ministrů. Skupina blízkých okolo krále navíc nepouštěla některé informace podle potřeby k jeho uším, a tak vytvářela další mocenské centrum. Režim navíc podcenil význam nového zdroje peněz a vzrůstající třída „malé buržoazie“ se cítila ošizená o politický vliv a z něj pramenící příjmy²⁰. Idrís I. byl stále více obviňován z provázanosti se zahraničními velmocemi, které platily za vojenské základny a podílely se na sanování státního rozpočtu (Soane, 2011: *The Monarchy's Political Problems*).²¹

Celkově mezi lety 1954 – 1959 dostává Libye ze zahraničí objem v librách, od Britů 19 000 mil. a od Američanů 20 384 mil. a navíc 1 250 mil. jako půjčku. Pomoc od ostatních států je zanedbatelná, 1 625 mil. Tyto částky tvoří v tomto období zhruba polovinu rozpočtu, přičemž kromě roku 1956, kdy je rozpočet v mínusu o 52 mil., jsou ostatní roky výrazně

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tedy nynějších federací.

²⁰ Malá buržoazie: vojáci, studenti, inteligence, nový bohatí měšťané.

²¹ Britové platí 3 750 000 liber a Američané 6 500 000 dolarů.

přebytkové, čemuž je tak naposledy, neboť s převratem následuje zcela opačný vývoj (Waddams, 1980: 26, tab. 1.2).

V těchto letech byla ale, dle Soane M., mnohem palčivějším problémem přítomnost více než 30 000 italských osadníků kteří vlastnili mnoho nedostatkové půdy, především v okolí Tripolisu, a patřili mezi bohatou vrstvu obchodníků, majitelů domů. A jako pozůstatek rozmachu italských investic zde také bylo mnoho architektů, kteří přeměnili Tripolis k obrazu svému; tento otisk byl trnem v oku mnohým místním, kteří v tomto viděli propojení Idríse I. a Západu (Soane, 2011: The Monarchy's Political Problems).

Výhody, které mohly být získány z těžby ropy a rozvoje navázaných služeb²² pravděpodobně představovaly přínosy, které byly úplně mimo jakékoliv představy tak chudé země, soudí Waddams F. (Waddams, 1980: 23).

Možná i proto došlo k nezvládnutí řízení příjmů. Země se začala proměňovat a stále vzdělanější společnost se začala emancipovat a požadovat svůj podíl na ropných příjmech. Centralizovala se i po stránce demografické, začalo stěhování do měst a lidé opouštěli stále více tradiční nomádský život. Lid se sjednocoval a větší koncentrace lidí s růstem národního sebeuvědomění potlačovala separatismus jednotlivých provincií a snižovala napětí mezi nimi. Příjmy z ropy však proudily spíše několika jednotlivců, skupinám, napojeným na vládní kruhy, korupce prorůstala do stále vyšších pater a tak zlepšení pro mnohé zůstávalo jen číslem ve statistice.

²² Těmi jsou např.: rafinerie, produktovody, terminály.

5. Muammar Qadhdháfí

Jednou z takto postižených byla i rodina jistého Qadhdháfího, chudého beduínského pastýře. Žila ve stanu nomádkým způsobem života, cestovala se stanem a stády za vodou a pastvou. Mnoho příbuzných z jeho kmene bojovalo proti italským kolonistům a beduíni byly známi svým trvalým odporem a bojem za svou svobodu. Qadhdháfího otec byl dokonce jistou dobu zavřen ve vězení za svoje odbojové aktivity. (Sullivan, 2009: 20-22)

Muammar Qadhdháfí se narodil roku 1942 v Sirtské poušti u východních hranic, na rozdíl od svých rodičů mohl chodit do školy, navštěvoval náboženskou školu ve Fezzánské Sabhe. Idrís I. jej tak jako mnoho mladých té doby nenadchl. Již jako 14-letý přísahal svrhnout krále pro jeho nečinnost při Suezské krizi. Idrís I. zakázal stvořit dobrovolnické sbory a odmítl skupinu důstojníků nechat odejít na Sinaj. Okamžitě obnovil dodávky ropy Západu, odboráře, kteří odmítli spolupracovat uvěznil. (Soane, 2011: Significant Influence on Qaddafi's Thought)

5.1 Ideologická inspirace

Vladař, který Qadhdháfího naopak silně ovlivnil, byl egyptský president Gamál °Abd an-Násir²³ (Sullivan, 2009: 24-26).

Egypt procházel historicky podobným narativem, jakým procházela později Libye; byl pod britskou nadvládou od roku 1882²⁴. Ta sebou přinesla investice do bavlnářského průmyslu, okruhy blízké zdrojům peněz rychle skoupily půdu, a tak roku 1913 vlastnilo více než půl půdního fondu 13 000 vlastníků, druhá půlka byla vlastněna 1,5 milionem rolníků.

²³ Jméno je uvedeno ve formě, jež je bližší jeho výslovnosti („dž“ hláska je změněna na „g“)

²⁴ Včetně přijetí měny v paritě s librou se stejnými důsledky jako v Libyi

Rychle rostoucí třída egyptských kapitalistů, vlastníků půdy, chtěla stále větší nezávislost na Británii; výsledný tlak donutil Brity vést od roku 1919 jednání o jisté nezávislosti. Po krizi v letech II. světové války došlo k provázání politické sféry s Brity, což vyvolalo nevoli, posilovanou neutěšenou ekonomickou situací; panovala nízká vzdělanost, nezaměstnanost, dlouhá pracovní doba, dětská práce (v továrnách byly zaměstnávány děti již od 10 let). Přesto, že ve statistikách mezi lety 1922 - 1952 docházelo k prudkému růstu, docházelo také k zvyšování propasti mezi chudými a bohatými. Situaci nepřidala v dobrém ani porážka během války o nezávislost s Izraelem, ačkoliv vedla k investicím do armády, která se tak mohla stát brzy garantem silné moci. V té době se právě zde vytvářela skupinka neloajálních důstojníků. Jejich vůdcem byl Násir.

V noci z 22. na 23. července vyvrcholila jejich snaha, Násir svrhl revolucí Svobodných důstojníků v roce 1952 místní monarchii a nastolil vládu s ideologií arabského nacionalismu, který měl spojit všechny arabské země a osvobodit je od vlivu Západu jako pozůstatku kolonizace.²⁵

Každá rozvojová země, jakou Egypt bezpochyby byl, má stejné cíle. Pomocí industrializace, technologického rozvoje a jeho užití např. v zemědělství nebo službách, míří za lepší budoucností, za cestou z chudoby pro růst životních standardů. Egypt na rozdíl od Libye nemá žádné nerostné bohatství, zato v těchto dobách oplýval výraznou přírůstkem obyvatel, ten činil až 2.6% ročně v 70. letech s výrazným vzestupem růstu po roce 1972. Většina z nově narozených žila v urbanizovaných oblastech, kde se hustota zalidnění mezi lety 1927 – 1972 více než zdvojnásobila (Hopwood, 1993: 122).

²⁵ David Johnson (2011): Nasser's Egypt and Arab nationalism [online].

Tyto aspekty spolehlivě zašlapaly jakékoliv snahy o růst a utlumily veškerý pokrok, jehož bylo dosaženo ať už třeba využitím jediného přírodního zdroje energie, Nilu, nebo rozvojem zemědělství v jeho deltě a záplavových oblastech. K uspokojivějšímu stavu rozvoje došlo v oblasti infrastruktury silnic, železnice a přístavů, soudí Hopwood D. (Hopwood, 1993).

Ústřední nosnou myšlenkou v oblasti ekonomie, jež měla zajistit ideologickou základnu teorie, ačkoliv programově dosti nejasnou, byl socialismus, dle Násirových slov „Arabský socialismus“²⁶

Tuto ideologii v deseti krátkých kapitolách popsal a lze ji shrnout do šesti krátkých bodů: konec imperialismu, konec feudálního vlastnictví, konec dominance kapitálu nad vládou, stabilizace sociální spravedlnosti, vybudování armády a stabilizace demokracie.

Dostal se však svou vizí do rozporu, neboť muslimské bratrstvo mu vyčítalo přílišný sekularismus a marxisté naopak absenci hlavní ideje třídního boje (Toler, 2011: 216).

Násir tvrdil, že nechce ani socialismus ani kapitalismus, ideou byl nacionalismus a sociální spravedlnost. Zde nalézáme znaky protikladnosti a důrazu na rétorické vyznění. Ekonomika měla prosperovat pouze v rámci svobodného podnikání. To mohlo fungovat v politické rovině, ale na úrovni praktických činů došlo k následujícím změnám, které měly zásadní dopad na ekonomiku a nesly zcela signifikantní znaky socializace: ²⁷

- V roce 1953 je provedena důkladná pozemková reforma, při níž je vyvlastněna půda bohatým a přerozdělena lidu. Dle zákona bylo omezeno vlastnictví na 200, později na 100, respektive 80-50 feddanů, přičemž vlastnictví bylo omezeno státem řízeným zemědělstvím.

²⁶ Countrystudies.us (1990) Nasser and Arab Socialis [online].

²⁷ David Johnson (2011): Nasser's Egypt and Arab nationalism [online].

- Byly vyvlastněny všechny banky, nejdříve francouzské a britské, o dva měsíce později i zbytek bankovního a finančního sektoru včetně pojišťoven.
- Po neúspěchu zbytku soukromého sektoru, mezi lety 1952 – 1956, který byl pochopitelný po odříznutí od financí, došlo k dalšímu znárodnování (průmysl, výroba, služby, obchod).
- Došlo k uvalení progresivního zdanění, vyvlastnění 600 nejbohatších rodin.

Největší Násirovou oporou a hlavní zbraní, která elektrizovala a mobilizovala davy Arabů, byl rozhlas, respektive program „Hlas Arabů“ vysílaný z Káhiry.²⁸ Vzhledem k technickému pokroku, díky využití a rozvoji technologie za II. světové války se stávalo dostupným a levným výrobkem a nabízelo nejširší a nejlevnější způsob, jak dostat svou propagandu k lidem.²⁹

Úspěch nabyl obrovských rozměrů, masy Arabů chodily do obchodů nikoliv pro „rádio“, ale pro „Hlas Arabů“, nejčastější otázkou pak bylo, kdy uslyší pořad.³⁰ Toto vysílání samozřejmě pronikalo k nevoli establishmentu za hranice a pomocí nově stavěných silných vysílačů všude tam, kde byli naslouchající nespokojení Arabové. Nacionalismus, který v Libyi začátkem 50. let nebyl tak výrazným se začíná probouzet.

Ohlas vysílání v Libyi děsí také Idríse I., který se od Násira odvrací a jako protiváhu v ekonomické úrovni podepisuje roku 1965 pakt o koordinaci vývozních politik se zeměmi Maghribu (Tunisko, Alžírsko, Maroko). Ekonomické podmínky Libye se zlepšují, HDP v roce 1964 činí 391 a v roce 1969 už 672 dolarů. Dle těchto čísel si Soane M. nemyslí, že stav hospodářství se stal tím prvotním impulsem budoucího převratu (Soane, 2011: *The Monarchy's Political Problems*).

²⁸ Již od prvních okamžiků, neboť převzetí kontroly nad zemí bylo také oznámeno tímto médiem.

²⁹ Levným výrobkem v porovnání s televizí a kinem.

³⁰ Arthur L. Carter (2011): *Arabs Radio: Its Effects and Political Power during the Nasser Era (1953-1967)* [online].

5.2 Nástup Qadhdháfího k moci

Qadhdháfí nechtíc se vzdát pokusů o odpor vůči režimu a uvědomujíc si, že k úspěšné revoluci potřebuje bezpodmínečně loajalitu armády, nastupuje roku 1963 na vojenskou důstojnickou školu. Zde organizuje skupinu důstojníků, ve které se nachází i několik jeho přátel kteří s ním nastoupili do výcviku také. Jedná se o Hnutí svobodných důstojníků.

K převratu dochází 1. září 1969, tento den se jevil vhodným, neboť král pobýval v Turecku v lázních. Revoluce proběhla velmi rychle, do několika hodin došlo k obsazení klíčových míst. Qadhdháfí pak v rozhlase, jehož účinek byl již znám z Egypta, ohlásil sesazení krále a nahrazení dvanácti člennou Radou revolučního velení deklaroval nový stát, Libyjskou arabskou republiku. Došlo k zatčení všech členů vlády a nejbližších důstojníků loajálních králi.

Pravděpodobně jedinou silou schopnou postavit se převratu byly královské obranné síly dislokované v Kyrenaice, její příslušníci byli věrni sanúsíjskému klanu (St. John, 2006: 54-55). Ale pro svou momentální roztříštěnost nebyli schopni rychle a adekvátně reagovat, navíc potlačení zásahu armády bylo dokonáno širokou podporou především mladé části veřejnosti, která dlouho toužila po změně. Tak se celý převrat, stejně jako v Egyptě, odehrál nekrvavě. Násiristická formule revoluce fungovala, již odzkoušena, i zde. Během několika dní Hasan as-Ridá, Idrísův syn, předal kompetence Revoluční radě a vojenská část převratu tak byla zdárně dokončena.³¹

Oficiálně byl nový režim Západem uznán 6. září po intenzivním jednání, kdy představitelé nového establishmentu ujišťovali na ambasádách všechny přítomné zástupce o mírumilovnosti, ochraně zahraničních občanů a jistotě pro zahraniční investice. Egypt byl zcela první zemí, která diplomaticky uznala nový stát a rychle jej následovaly další země Blízkého

³¹ Libya : a country study (1989): The September 1969 Coup [online]

východu.^{32 33}

5.3 Cesta Qadhdháfiho rétoriky

Nyní byl na řadě další neméně důležitý krok, a to udržení revoluční nálady, aby byl prostor jak časový, tak mocenský k vytvoření nějaké koherentní ideologické základny. Revoluční rada přichází s rétorikou, která obsahem dává důraz na udržení revoluční nálady do té doby, dokud nebudou předneseny radikální a komplexní plány, které povedou k dobrovolné participaci obyvatelstva na revoluci. Tento dlouhodobý plán podpořil a ospravedlnil ranou potřebu režimu na budování policejního aparátu a odvedl pozornost od postupného uzurpování moci na tyto cíle. Proto dochází dříve než k intervenci do ekonomických struktur k budování policejní síly, která režim ochrání, to je zatím možné v euforii bez nějakých větších obtíží (Soane, 2011: Introduction).

Revoluční rada se snaží, aby masy lidí rozpoznaly výhody, jaké může revoluce a zejména její podpora přinést. K tomuto je třeba adekvátní teorie odpovídající na mnoho otázek jaké může obyčejný mladý Libyjec mít. Qadhdháfi, a to je podstatným rysem jeho ideologického přesvědčení, byl mnohem více nenávisťný vůči Západu, než jak byla naladěna společnost. (Soane, 2011: Preface) V kontextu s ní tak byl posunut do extrému. V budoucnu se ale ukáže, jak i přesto dokázal s podporou mas obyvatelstva, což byla jeho oblíbená fráze, doslova převálcovat jakýkoliv odpor ve všech sférách společnosti.

Qadhdháfi dokázal dobře předpovídat potřeby lidu a věděl přesně, co cítí, vidí, a tedy co chce číst. Vytlačil tak neetablovanou intelektuální vrstvu, která sice vidí, ale čte a k informacím přichází i jinde, čímž ohrožuje ideologii Revoluční rady. Navíc tito intelektuálové byli v menšině, jejich názor nebyl vždy pro-revoluční, v souladu s požadovanou linií, a proto jsou

³² Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online]

³³ Libya : a country study (1989): The September 1969 Coup [online]

násilně potlačování a zavírání do vězení. Neexistence elit schopných přenést myšlenky Západu do arabské reality, tehdejší ale i nynější, je vůbec kontinuální problém. Vzniklé vakuum je pak vyplňováno mnohdy různými extrémami, které se pak mohou snadno opřít o masy lidu, neboť společenská skladba jak ji známe v Evropě, zde není rozvinuta. Tyto masy jsou ale myšlením vzdáleny od řešení skutečných problémů a především dochází k přístupu krátkozrakému. (Soane, 2011: Introduction)

Pokud se vrátíme zpět k probíhající tvorbě obsahu revoluce, vidíme, že ze začátku dochází k proklamované snaze přijít s řešeními, ale reálně jsou zatím k dispozici jen prázdná hesla jako rovnost, bratrství, jednota, socialismus, arabská jednota, islámský revivalismus, národní suverenita nebo čestná práce (Soane, 2011: Introduction).

6. Formování ideologického diskurzu

Qadhdháfího aspirace byly velké tak jako byla silná jeho nenávisť k Západu, zatím však obsah jeho snažení, ona hledaná formulace revoluce nebyla dlouhá léta kompletní a obsahově komplexní. Toto období pokusů a omylů, zkoušení různých postupů trvalo plných 12 let. Ze začátku vycházel z interpretace chyb a slabin Idrísova režimu a z toho, jak je vnímali lidé. Zde ale dochází k zásadnímu omylu, neboť šlo o snahu podbízet se obsahem publiku, ale nikoliv na základě reality, ale mýtu, který si vytvořila společnost a který při aplikaci v oblasti např. ekonomie hrozí fiaskem (Soane, 2011: Introduction).

První ucelené prohlášení jeho politické filozofie byl text k založení Arabské socialistické unie z roku 1971, ohlášený do světa skrze rádio. Jeho uskutečnění bylo prvním prototypem na masách založeného politického uskupení, které bylo vystavěno na konceptu lokálních, provinčních a národních kongresů. Ze struktury členské základny byl důležitý požadavek na nadpoloviční většinu pracujících dělníků. Tam mohou patřit i ti z kapitalistů, kteří platí progresivní daně a využívají svůj kapitál efektivním způsobem, tj. nevykořisťují ostatní dělníky.

Dalším komplexním zdrojem idejí bylo prohlášení „Pět principů revoluce“ z roku 1973. K tomuto kroku jej dohnala neangažovanost obyvatel, především neúspěch Arabské socialistické unie. Tu v tomto prohlášení nahradila „Kulturní revoluce“ (základní jednotkou byly lidové výbory, účelem se stává efektivní samospráva), dále pak rozrůstající se korupce, neefektivnost státní správy a zvyšující se kriminalita.

Qadhdháfí ohlašuje „Kulturní revoluci“ pětí body, z nichž první čtyři byly odvysílány rádiem a pátý byl přidán dodatečně (St. John, 2006: 203-204).

1. Odnětí stávajících právních norem a jejich nahrazení šarí'ou, přičemž sankce mají být řešeny po zvážení, každého případu zvlášť, bez konzultace se stávajícím právním řádem. To ale neznamená, že by se lidé měli bát o

svůj majetek nebo život.

2.Zrušení všech politicky aktivních snah neboť svoboda musí být pro každého ne jen pro vyvolené; každý, kdo mluví o marxismu, komunismu, ateismu, musí být uvězněn.

3.Zbraně musí být dány masám a ta se stane armádou.

4.Posílit revoluci na úrovni administrativní, posílit samosprávu lidu.

5.Značně potlačit úplatkářství a posílit islámské myšlenky.

6.1 Zelená kniha, vrchol Qadhdháfího rétoriky

Třetím, skutečným a kompletním pilířem ideologie se stala Třetí univerzální teorie. První obsah pochází z roku 1973, ale uceleně jako Zelená kniha I: „Řešení problému demokracie“ vychází až v roce 1975. Qadhdháfí poté s odstupem sepisuje II díl: Řešení problému ekonomie: „socialismus“ a III díl: Sociální řád: „Třetí univerzální teorie“. Inspiroval se přitom Malou červenou knihou Maovou nebo knihami Násira, od kterého silnou měrou přebírá slogany i jejich obsah (Soane: 2011: Economic System: Socialism).

Tak jako mnoho dalších, včetně Násira, hledal cestu jak přenést ideje Západu představované v ekonomii kapitalismem a socialismem (tedy ideologicky mezi Západem a Východem severní polokoule, představovanými zřízením demokracie a komunismu či marxismu) do arabského světa a skloubit je pro potřeby následné aplikace ve své domovině. Ale i k exportu Třetí univerzální teorie do dalších zemí, o nichž věřil, že nejsou též schopny přejmout dominantní ideologie a potřebují vlastní třetí cestu (Soane: 2011: The Domestic „Sale“).

6.2 Řešení problému ekonomie: „socialismus“

První zmínka o jeho postoji k ekonomii, poté co se chopil moci, je zaznamenána v Tripolských novinách 13. září 1969. V rozhovoru ji tlumočí jeden z důstojníků blízkých Qadhdháfímu. Tvrdí: „je normální a přirozené pro jakoukoli skupinu produkovat ekonomické a sociální plány pro radikální změny, aby přesvědčili obyvatelstvo, že hnutí se nezaměřuje jen na získání moci.“ (Soane, 2011: Introduction)

K ekonomii přistupuje Qadhdháfí dogmaticky, účelně zjednodušeně a tak, aby předložené premisy byly uchopitelné a mohly být vyžadovány vládnoucí masou permanentní revoluce k aplikaci. Uznává, že nejjednodušší způsob jak někoho podpořit, je poskytnout mu prosperitu, a snaží se předložit v Zelené knize principy, jimiž jí chce dosáhnout.

Poukazuje souhlasně, že v celém světě došlo k vývoji v oblasti stanovení pevné pracovní doby, mzdy za přesčasovou práci, placené dovolené, minimální mzdy, podílu na správě a zisku či v právu na stávku. Považuje toto za správnou cestu, jakož i změny ve vlastnictví, vznik zákonů příjmy omezujících nebo zakazujících soukromé vlastnictví. (Qadhdháfí, I 1991: 61) Avšak dle Qadhdháfího, tato řešení jen problém zmírňují a nedochází k radikálnímu řešení, které přináší právě třetí cesta

Jejím cílem je vytvořit socialistickou společnost, která je šťastná, protože je svobodná. Toho může být dosaženo uspokojením materiálních a duchovních potřeb člověka, a to osvobozením těchto potřeb od cizí nadvlády a kontroly. (Qadhdháfí, 1991: 71) Jako ekonomickou svobodu pak definuje vlastnictví (sic), a to rovné, protože pokud někdo vlastní více, než potřebuje, zotročuje jiného domnělým nedostatkem daného statku. (Qadhdháfí, 1991: 61-74)

Těmi to statky jsou:

1.Příbytek: u kapitalismu uvádí, na příkladu vlastníka 30 bytových jednotek jeho dopad na bohatství společnosti, neboť tak 30 rodin zůstane bez střechy nad hlavou.³⁴ Nikdo nemá právo stavět dům pro účel pronajmutí, neboť tak zneužívá potřebu daného člověka a tím jeho potřebu kontroluje a „v potřebě spočívá svoboda“. (Qadhdháfi, 1991: 61)

2.Příjem: „Tvrzení, že v případě společenského vlastnictví příjmy patří společnosti včetně pracujících, v protikladu k soukromým společnostem, kde příjmy patří jen vlastníkovi, je pravdivé.“ píše Qadhdháfi. Mzda je vykořisťováním dělníka, ten jako jedna ze tří složek produkce má právo na jednu třetinu produkce, neboť to je zásadou přirozeného socialismu, založeného na rovnosti mezi výrobními faktory. Přirozená pravidla společnosti jsou jediným měřítkem, vodítkem a autoritou v lidských vztazích. (Qadhdháfi, 1991: 64-65) Dle jeho ideologie je třeba mzdu odstranit úplně a z dělníka námezdního tak stvořit partnera ve výrobě. (Qadhdháfi, II 1991: 14) Pokud toto proběhne celospolečensky, idealizuje pak svou třetí cestu v ekonomické rovině jako takovou, ve které není nikoho, kdo by rozděloval pracovní příležitosti, ani nikdo, kdo by měl právo rozdělovat produkci. Lidé v nové společnosti jsou svobodní a každý usiluje o uspokojení svých potřeb, aniž by k tomu zneužíval ostatní a aniž by ho zneužívali ostatní. Takto lidé produkují a požívají plné svobody bez tlaku jakékoliv vnější síly. (Qadhdháfi, I 1991: 27)

3.Vozidlo: je zajímavým bodem, přímo raritou, autor práce se neseťkal v žádné ideologii ani teorii s potřebou řešit vozidlo jako produkt podléhající takovému zájmu a důrazu. (Qadhdháfi, 1991: 71) Na rozdíl od půdy, obydlí a mezd také proto, že na rozdíl od ostatních bodů se tato potřeba dále příliš nerozebírá. Opět je zmíněna nutnost nevlastnit vozidlo za účelem pronájmu. Vzhledem ke geografickým dispozicím je zmínění pochopitelné a vzhledem k cílové skupině čtenářů rozumné a zcela jistě bude mnoho z nich s touto potřebou souhlasit.

³⁴ Aniž by vzal v úvahu bohatství, které nutně není jen vlastnictví ale i přístup ke službám, což se může pro část subjektů na trhu jevit jako výhodnější postup než investovat do majetku.

4. Půda: vzhledem, opět, ke geografickým dispozicím země hraje půda roli cenného statku, toho si všímá i Qadhdháfí. Nejen pro její cennost nyní, ale i pro to jak s ní bylo nakládáno z hlediska historického (viz. výše). Půda není vlastnictvím nikoho, její použití je dovoleno v případě, kdy má užitek k uspokojení potřeb obhospodařovatele a pokud je dovoleno ji vlastnit, pak pouze někomu, kdo na ní zároveň pracuje a žije. (Qadhdháfí, 1991: 71)

V celém textu se Qadhdháfí například vůbec nezabývá penězi ani monetární politikou ve smyslu jejich využití a správy, tedy nevyjadřuje se ani k bankovnímu systému. Soane cituje vyjádření Qadhdháfího přítele o jeho vztahu k penězům, těmi prý pohrdal a neměl žádnou osobní potřebu je vlastnit. Byl šetrný a zbožný, čemuž ho nenaučil jen život nomáda, ale silně jej ovlivnil Korán. Taktéž bankovní systém nezmiňuje, neboť jej nepovažuje za důležitý aspekt fungující socialistické společnosti. Soudí, že každý kdo pracuje ve službách a neprodukuje hmatatelné statky, je překážkou v rozvoji národa (Soane, 2011: Significant Influence on Qaddafi's Thought), (Qadhdháfí, 1991: 10-13).

Avšak nejenom bankovní úředníci vykořisťují ale i živnostníci: „Holičství je bezvýznamná profese, holič žije z to, co dostává za službu, kterou poskytuje ostatním. Je ve skutečnosti svobodným, nikoliv námezdním pracovníkem a může tedy pracovat či nepracovat. Je to však neproduktivní jednotlivec. Holiči provozují nevýrobní živnostenskou činnost a příživnický žijí na úkor ostatních.“ (Qadhdháfí, 1991: 12-13)

6.3 Qadhdháfího argumentace

Autor po přečtení soudí, že celá tato teorie byla psána pro běžného příslušníka mas. Tedy nejde o žádné na pochopení složité dílo, a především není specializované, svým určením se nezaměřuje do hloubky na jednotlivé aspekty a neprokazuje správnost svého tvrzení nijakými deduktivními, racionálními daty. Pouze se odvolává na Islám, případně na to, co bychom mohli nazvat kupecké počty, pokud jde o ekonomii. Jeho přístup je

empiricky subjektivní. Opačným přístupem se vyznačuje zkoumání vědy Západu.³⁵

Rétorika ve všech dílech knihy má stále stejný opakující se diskurz, Qadhdháfi každý kritizovaný celek rozebírá na jednotlivé části, které systematicky kritizuje, posléze se neustále odvolává na premisy, které sám sobě obhájil a tak uzavírá celou argumentaci. Ta je postavena na neustálém opakování a přirovnávání, analogiích a použití vhodných synonym. Plně se zde projevuje jeho znalost a zapálení pro Korán, který vášnivě od mladých let studoval, Qadhdháfi se v mnoha částech odvolává na přirozený řád a směřování společnosti ze kterého byla vytržena externími vlivy. Podle některých autorů tak lze text Zelené knihy posuzovat jako výklad tradice, který je ověřován rozumem (Wright, 1982:198).³⁶ Historik Vandewale obsah označuje za „sbírku aforismů“.³⁷

Qadhdháfi argumentuje stále ve stejných liniích, které využívají domnělých vlastností a následků jejich základních prvků.

Např.:

Západ (demokracie) → zaměstnavatel → platí „mzdu“ → „vykořisťuje“ (pracovník=otrok) → nesvoboda.

Východ (komunismus) → „rovné“ pracovní příležitosti → mzdu platí stát → „vykořisťuje“ tedy režim (socialismu) → nesvoboda.

Institut vlastnictví → kontrola „potřeb“ (nahodile určených) → nespravedlivé rozdělení statků → nesvoboda (někdo „kontroluje“ něčí potřeby)

V případě půdy lze nastínit Qadhdháfiho způsob argumentace s přeskokováním mezi jednotlivými souvislostmi. Jestliže vlastnictví je povoleno, vyvozuje důsledky ve formě nezaměstnaných zemědělců a

³⁵ V ekonomii tedy např.: Marx, Locke, Mises, Eucken a další.

³⁶ Zajímavé je podotknout, že Wright doslova píše: „Bez vědomé znalosti, nevysloveně, používá (Qadhdháfi) *idžtihád*“ (interpretaci muslimské tradice rozumem) (Wright, 1982:198).

³⁷ Npr.org (2011): What's In Gadhafi's Manifesto? [online].

zřejmě očekává, že vlastníci pozemků nebudou chtít profitovat z jejich využití právě nezaměstnanými zemědělci. Princip poptávky a nabídky je z Qadhdháfiho myšlenkových úvah zcela odstraněn. V úvaze o marxismu, soudí, že všichni sice mají práci, ale zároveň žijí z minimální mzdy, neboť s rovností přichází nerozlišení mezi intelektuální prací (lékař, spisovatel, učitel) a fyzickou (dělník) (Qadhdháfi, I 1991: 14-16). Přitom hned následující příklad o rozdělování objemu peněz rovným dílem každému je v protikladu s implicitně kritizovanou rovností příjmů v marxismu, neboť poukazuje na příjmovou nerovnost kapitalismu s tím, že mohou existovat lidé, kteří nedostanou žádné peníze (Qadhdháfi, I 1991: 16-17).

Nepřináší již ovšem žádný důkaz proč by tomu tak mělo být, nepočítá např. s přirozenou solidaritou společnosti, na niž se tak často odvolává jako na základní směřování společnosti, nebo s různými možnostmi zajištění příjmu v případě ztráty zaměstnání. Dogmaticky tvrdí, že budou nutně vždy ti, na něž se nespravedlivě nedostane (Qadhdháfi, I 1991: 16-17). Celá kniha je protkána takto strukturovanými odpověďmi na zásadní otázky kdy si Qadhdháfi často protiřečí, přeskakuje z jedné myšlenky do druhé a používá sebou dokázané pravdy pro vyřešení problému majetku, mezd, vykořisťování.

6.4 Ideologie jako možný důvod selhání praktické aplikace

Svým pojetím ekonomie, kdy se snaží odstranit mzdu a tím i peníze z rukou lidu a přenést je pod dohled revoluce spolu s neustálou změnou politického uspořádání, podstatně zhoršuje schopnost ekonomiky produkovat očekávané statky. V neposlední řadě neochota akceptovat obchod, dobrovolnou směnu, jejímž výsledkem je tržní regulace a která dle rakouské ekonomické školy je podstatnou součástí zdravě fungujícího trhu zde tvoří značný problém. Problém, kterým trpí každý socialismus, a neméně byl tento problém i v Libyi, je tedy nemožnost ekonomické

kalkulace. Rozdělování produktů v centrálně plánované ekonomice, jakou byla Libyjská, je fundamentálně odlišné od ekonomiky tržní.³⁸

V tržní ekonomice jsou příjmy dány tržním cenovým mechanismem, ale v centrálně řízené je rozdělování a zajišťování odměňování pracovníků v rukou centrálních autorit, tedy pod taktovkou Rady revolučního vedení. Aby bylo možné se dohodnout na tom, kdo má dostat kolik produktů, je třeba dojít ke konsensu od lidových kongresů přes lidové výbory až ke generálnímu sekretariátu. Tento byrokratický proces celého aparátu, na jehož neefektivitu Qadhdháfího teorie narážela, je však méně efektivní, než jak může být volný trh tvořený lidskou přirozeností, na niž se paradoxně autor Zelené knihy odvolává.³⁹ Proč tomu tak je? Na rozdíl od trhu byrokracie nezná reálnou cenu statků a tedy ani neumí určit jejich vzácnost pro jednotlivé složky ekonomiky.⁴⁰

Distorze bankovního systému a snaha o rovnost mezi producenty, partnery ve výrobě, způsobuje vymizení těchto samoregulačních mechanismů. Na tento instrument trhu ve své Třetí univerzální teorii Qadhdháfí zapomíná v souladu se svým přístupem k trhu. Správně si též ve své teorii všímá omezenosti zdrojů. Řeší však jejich využití nuceně rovnoměrným rozdělením. Spolu s nemožností vlastnit zdroje podle jejich hodnoty pro člověka neumožňuje efektivní koordinaci a odkazuje masy na závislost na státu (Qadhdháfí, I 1991: 48-66). Neefektivní koordinace, která způsobuje konkurování jednotlivých odvětví reálné ekonomiky proti sobě v souboji o nedostatkové zdroje v důsledku neznalosti cen, má za následek celkovou neefektivitu produkce. Důsledkem je stav, kdy na trhu je sice dostatek bydlení a aut, ale scházejí jiné společnosti reálně požadované statky, nebo rozvinutý sortiment služeb (Mises, 2006: 181-211).⁴¹

³⁸ Mises.cz (2010): O teorii centrálně řízené ekonomiky: Analýza německého experimentu: Výroba a rozdělování [online]

³⁹ Sám Qadhdháfí několikerým přeorganizováním nedodal aparátu příliš stability.

⁴⁰ Mises.cz (2010): O teorii centrálně řízené ekonomiky: Analýza německého experimentu: Část III [online]

⁴¹ Požadované statky: zdravotní materiál, zlato, elektronika.

Qadhdháfí přitom právě svým druhým bodem v základních „potřebách“, tedy snahou o zrušení mzdy, bere společnosti, masám, nejúčinnější nástroj, jakým mohou rozhodovat v ekonomice. Peníze totiž umožňují svým oběhem tvorbu cen a tím řízení nabídky a poptávky skrze možnou ekonomickou kalkulaci. To je proces, při kterém dochází k oceňování jednotlivých statků, služeb, výrobních prostředků dle jejich vzácnosti pro daného platícího zákazníka. Tak dochází k vzájemně výhodné směně, neboť zákazník platí jen za to, co považuje za danou hodnotu pro něj cennější než držení finanční částky. Též prodejce prodává jen tehdy, je-li pro něj výhodnější držet finanční hotovost (Rothbard, 2001: 31-32).

Tisíce transakcí ve společnosti pak tvoří skutečné ceny a dle jejich pohybu je možno odhadnout kam je nejefektivnější přesunout svou drženou finanční částku (Mises, 2006: 209-210). Protože ne každý jednotlivec je schopen efektivně přerozdělovat částky a na mnoho projektů je třeba velkých objemů peněz, vytvořil trh jako odpověď na tuto poptávku specializaci na tyto transakce, bankovní systém a jeho úvěry. Ten se stará o investice a z informací na trhu je schopen daleko lépe než jednotlivec odhadnout bezpečnost investice. Trh nalézá i další řešení, na něž rigidní byrokracie nedokáže odpovědět, souhrnně třeba pojištění nebo investiční nástroje (Mises, 1953: 34).

Ve své teorii navrhuje sice řízení společnosti právě skrze masy, ale jen v rámci diskurzu, který tvrdě chrání, tím se celá smyčka neefektivity uzavírá, stejně jako se uzavírá Qadhdháfího argumentace sama do sebe. Přitom není explicitně řečeno žádným autorem, že navržené řešení vlády by nefungovalo. Problém vidím v tom, že masy míní jinak, než jak si Qadhdháfí představoval.

7. Ropa a ekonomika Libye

Libye nemá, kromě větších zásob železné rudy, žádné zdroje nerostných surovin, má však, na rozdíl od např. Egypta, jednu obrovskou komparativní výhodu v porovnání s ostatními státy a tou je ropa. (Wright, 1981: 260)

Příjmy z vývozu této komodity umožnily sanovat neefektivní investice a udržet režim dostatečně dlouho u moci. Jako rentiéřský stát si moc také kupoval, respektive ropné příjmy používal k udržování socialistického směřování státu. Svou roli sehrál i malý počet obyvatelstva oproti sousedním státům díky čemuž mohly souhrnné ukazatele jako např. HDP *per capita*, vykazovat vysoké hodnoty nejen v porovnání se zeměmi Maghribu, ale i v porovnání s celou Afrikou.⁴² Ropa umožnila soustředit se spíše na politiku a vývoz Třetí teorie do ostatních států, podporu terorismu než na budování domácí průmyslové základny.^{43 44}

Vysoká míra přerozdělování a snaha o rovnost pozastavuje přirozený vývoj směřující k diverzifikaci ekonomiky a nechává opět masy závislé na státu, který je závislý na příjmech z ropy. Libye se tak postupem času stále více odlišuje od svých sousedů, kteří pro absenci ropných příjmů směřují strukturou ekonomiky k větší rozmanitosti výrobních faktorů a tím i případně větší stabilitě. Tato odlišnost Libye se projevuje především po uvalení embarga a propadu příjmů po světové recesi. Teprve tato lekce vede ke snaze o větší diversifikaci a využití ropných příjmů na reálnou produkci alespoň z pohledu státu.

Z hlediska vlivu Qadhdháfího politiky je možno rozeznat tři období, která mají významný vliv na pozdější vývoj v politice s touto komoditou.

Prvním je převrat a postupné znárodňování v rozmezí let 1969 – 1970. V této době ještě není jasné, kam politika směřuje kromě snahy získat co nejvíce příjmů. Druhým je rozmezí let 1971 – 1975 kdy

⁴² Databank.worldbank.org (4.4.2013) GDP per capita [online].

⁴³ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011)[online].

⁴⁴ Terorismus: „revolučních hnutí“ v rétorice ideologie.

Libye přijímá politicko-ekonomické uspořádání Africké unie, silně inspirované egyptským násirismem (viz. výše). Zde probíhá další vyvlastňování a již i budování podle plánů první pětiletky.

Třetí období nastává po neúspěchu Africké unie od roku 1975, kdy je politicky ustaven systém přímé demokracie spravovaný lidovými výbory, přesněji definována i ekonomická rétorika vydáním Zelené knihy (vyz. výše), dochází k dokončení vyvlastnění soukromých majetků a v maximální míře vyvlastnění v ropném sektoru.⁴⁵

Celkově lze všechna tři období charakterizovat jako rapidní přeměnu prozápadního ekonomického stylu i s jeho prvky ekonomiky na místy neuváženou a nezvládnutou ekonomiku socialistického typu, přičemž minimálně v rovině ekonomické zůstávají slova o syntéze kapitalismu a socialismu, jako tzv. „jedné straně mince“, (Qadhdháfí, I 1991: 6) pouhou ideologií v porovnání s realitou.⁴⁶

První nálezy ropy spadají do roku 1959, kdy prospektoři z Esso (později Exxon) našli rozlehlá pole v oblasti Syrty spadající pod Kyrenaiku. Poté díky výhodným podmínkám (viz. výše) nastal prudký rozvoj. Již od prvních chvil má Libye několik výhod oproti ostatním zemím. Předně se jedná od prvních vrtů o velmi vysokou kvalitu ropy (především velmi nízký obsah síry, kterou je nutno jinak nákladně odstraňovat), která je přednostně žádána pro snadnější a bonitnější zpracování na trhu a s odbytem tak není problém. Rafinérie ji označují jako tzv. Sladkou (Cílek, Kašík, 2007: 22). Další výhodou je geografická blízkost k oblastem odbytu než jakou disponují ostatní země (Sullivan, 2009: 14).⁴⁷ Následuje budování podmořských produktodů a ropných terminálů pro odbavování tankerů. Země se stává ropným vývozcem až v roce 1961, kdy je dokončen první pozemní produktovod o délce 169 km k pobřeží středozemního

⁴⁵ BTI 2012 (2012): Libya Country Report [online].

⁴⁶ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

⁴⁷ Blízké oblasti odbytu: Itálie, Francie, USA

moře.⁴⁸ V době převratu umožnil rozvoj produkci 3 milionů barelů denně.

7.1 Dopady uskutečňování Qadhdháfího ideologie na ropný sektor

Následující kapitola v sobě spojuje na první pohled dvě oddělené politiky. Nicméně vstup státu do ropného sektoru a následné užití nových ekonomických držav neprobíhá odděleně. Uplatnění postupu Qadhdháfího režimu v jedné rovině je rozmyšleno předem, ale zároveň vyvolává protiakce jiných aktérů, které způsobují zpětně následky. Proto autor zpracoval oboje do jednoho bloku.

7.1.1 Zestátnění ropného sektoru a ropa jako politický nástroj

Také nový režim rychle rozpoznal význam ropy a skutečnost, že příjmy z ní budou ekonomickou základnou revoluce. Zásoby ropy jsou v Libyi nejrozsáhlejší v Africe, ale v porovnání se zásobami ostatních členů OPEC není Libye významným exportérem a především nemůže diktovat ceny ani používat rezervy v těžebních kapacitách jako ropnou zbraň. Avšak jevila se jako vhodný politický nástroj v arabském boji proti Izraeli. Toho využívá režim v roce 1973, kdy silně podporuje vznik OPEC a především se značně podepisuje pod snahami o uvalení embarga na USA a zvýšení cen jako reakci na jeho podporu Izraeli ve válce o Yom Kippur, protože sama kapacity pro tyto kroky nemá. Navíc je toto samozřejmě zamýšleno jako výhodné z hlediska příjmové stránky státu i z hlediska politického jako protiváha podpory západních zemí Izraeli (Elwarfally, 1998: 56).

To mělo za následek větší ochotu ke kontrole vývozu a nižší citlivost na pohyby cen než u ostatních zemí. Zvýšení těžby, které mimoděk doprovázelo převrat, podnítilo Libyjské autority k tlaku na větší podíl na příjmech a kontrole ropného sektoru. Tato politika tlačila cenu ropy vzhůru až trojnásobně mezi lety 1969 – 1971 (0.90 – 3.45 dolarů), následně v

⁴⁸ Libya: Our Home (2013): Libya: What Happened and When? [online].

prosinci 1971 vyvlastnila British Petroleum jako gesto podpory islámské a panarabské síly.^{49 50}

V důsledku nastalého sporu stáhla Libye z britských bank 550 milionů dolarů. Poté co firma odmítla neadekvátní náhradu, uvalila britská centrální banka zákaz obchodu v librách, vyjmula Libyi ze sféry vlivu této měny a stáhla se ze tří ostrůvků v Hormuzské úžině, které tak ponechala k okupaci Íránem. To však neodradilo režim od dalšího vyvlastňování probíhajícího od roku 1973, kdy oznamuje zestátnění všech zbývajících společností na trhu. Nejdříve zvláštním dekretem převádí 51 % americké společnosti Occidental a Oasis Group⁵¹. Další vlna politického tlaku následuje vyvlastněním zbývajících 49 % u třech Amerických společností.⁵²

Zbylé společnosti byly vyvlastněny již dle zákona, o znárodnění taktéž v rozsahu 51 % aktiv, akcií práv a prostředků. Dosavadní dohlížitelem nad ropným sektorem byla LIPETCO⁵³, ale ta je nahrazena nově NOC.⁵⁴ Pod kontrolu se dostává do roku 1974 až 70 % produkce, snahy o různé formy znárodnění v ropném sektoru trvají do roku 1984.⁵⁵

Absolutní zestátnění těžby však nepřipadá v úvahu, neboť je třeba importovat nové technologie pro těžbu, zpracování i vývoz. Proto je zestátnění úplné jen v oblasti produktovodů a distribučních sítí.⁵⁶ A to včetně zahraničních kvalifikovaných odborníků, ti místní již zemi opustili. Vzniká propast mezi potřebami rozvoje a nedostatkem lidských kapacit a financí. Nastává naprostý opak roku 1950, kdy Idrísova vláda nebyla schopna využít všech prostředků zahraniční pomoci, i když měla dostatečný

⁴⁹ The Association for the Study of Peak Oil and Gas (2003): Newsletter No. 34 [online].

⁵⁰ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online]

⁵¹ Continental, Shell, Marathon, Amerada.

⁵² Californian Asiatic Company, American Overseas Petroleum a Libyan-American Oli Company.

⁵³ Libyan Petroleum Company

⁵⁴ National Petroleum Company)

⁵⁵ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁵⁶ Libya: Our Home (2013): Libya: What Happened and When? [online].

počet odborníků.⁵⁷

Zamýšlený záměr manipulace s cenami tedy nevychází, a v důsledku této politiky klesla produkce mezi roky 1970 – 1974 o polovinu a pád pokračoval na jedenáctileté minimum roku 1975, poté došlo ke stabilizaci těžby na 2 miliony barelů ropy denně. To vše ve chvíli, kdy se vláda rozhodla investovat velkou částku do jiných odvětví ekonomiky. Qadhdháfího politika tak citelně zasáhla do bohatství Libye zcela v protikladu s vývojem trhu, který byl po libyjské ropě pro její kvality nakloněn a to především politicky motivovanou snahou použít ropu jako zbraň. Místo aby si zem vybudovala zásoby na horší období, vstoupila s vysokou cenovou politikou do celosvětové hospodářské recese začínající roku 1980, která ještě více snížila poptávku po ropě (Elwarfally, 1998: 56).

Navíc jsou příjmy z přirozeně vysokých cen roku 1973 místo investic do reálných statků použity na masivní zbrojní program. Tyto zbraně jsou použity a v příhraničním vojenském střetu s Egyptem, který má za následek odliv další kvalifikované pracovní síly, tentokrát egyptské státní příslušnosti, z již tak vyčerpaných odvětví zemědělství, ropného průmyslu, obchodu, vzdělání a řídicích složek státu. Libye reaguje pětiletým plánem pro rozmezí let 1975 – 1980, který má diverzifikovat příjmy právě pro takové případy a udělat Libyi samostatnou v oblasti potravin. Na domácím trhu pak dochází sice ke zlepšení (přebytkům) v oblasti bydlení, vzdělání a zvýšení zdravotních standardů, avšak to je vykoupeno neutěšenou situací (nedostatků) v oblasti služeb a zboží. Tyto sektory jsou převážně dovozní a závislé na finančních prostředcích, které namísto lidu vlastní vláda mas. Vzhledem k propadu příjmů vlády není dostatek prostředků na vyrovnání společenské poptávky po těchto statcích. Během 80. až 90. let tak dochází k rozporuplnému úspěchu Qadhdháfího politiky.⁵⁸

⁵⁷ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online]

⁵⁸ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

7.1.2 Dopady sankcí

Následkem Qadhdháfího zahraniční politiky jsou sankce. Pro obecné chladnutí vztahů mezi Libyí a USA v souvislosti se zestátňováním a ropnými embargy uvalují USA sérii sankcí. V roce 1981 ministerstvo zrušilo vydávání cestovních pasů pro cesty do Libye a roku 1982 je uvaleno embargo na dovoz ropy a jiných exportů do USA. V reakci na bombové útoky v Berlíně je působnost této sankce rozšířena v roce 1986 na úplný zákaz dovozu, vývozu, uzavírání smluv na obou stranách a cestování. Libye je obviněna z výcviku teroristů a trnem v oku je též využívání příjmů na zbrojení. Protože pro režim je jediná země, odkud je možno kupovat vyspělé zbrojní systémy SSSR, jde též o boj v kontextu studené války.⁵⁹

Účinky těchto sankcí jsou ale dvojsečné, to se projevuje nejvíce po roce 1986, kdy dochází *de facto* k zákazu plateb za ropu a práci amerických expertů zaměstnaných na území státu. Americké těžební společnosti vyjadřují znepokojení nad předpokládanou ztrátou 1 miliardy dolarů na vybavení a aktivech doprovázených ztrátou 150 milionů dolarů ročně na příjmech. Proto jsou vydána speciální povolení pro některé firmy, která umožní dostávat příjmy navzdory sankcím, tato výjimka je však velmi krátká, jen do 30 června 1986.^{60 61} Po této lhůtě se Americké společnosti z Libye na dlouho stahují (St. John, 2006: 150-151).

Od roku 1987 dochází pro neutěšenou domácí situaci, jakožto i pro sankce k uvolnění politických a ekonomických reforem, podstatnou změnou je limitování práv revolučních kongresů, uvolnění cestovních zákazů a sanace soukromých podniků znárodněných v roce 1979. Tlak také vyvolává dluh, nyní evropským zemím, který je největší u Itálie. Protože Libye není schopna jej splatit v penězích, dochází k vyrovnání v roce 1984 barterovým obchodem, což se často nestává na vládní úrovni. Další dluh je na účtu SSSR ve výši 4 miliard za dodávky zbraní (Elwarfally, 1998: 61). Uvolnění

⁵⁹ BBC (2004): Timeline: Libya sanctions [online].

⁶⁰ Chicago tribune (1986): Oil Firms May Get Exemption On Libya [online].

⁶¹ Tyto firmy jsou: Occidental, Hess, ConocoPhilips

podmínek bylo zrušeno začátkem 90. let jako reakce na nové sankce.

Jejich vlna přichází po atentátu v Lockerbie z roku 1988, a to na základě rezoluce OSN č. 731, č. 748 a především č. 883, která přikazovala zmrazení všech zahraničních účtů Libye.⁶² To se ale netýkalo prostředků vzniklých z prodeje ropy, plynu a jejich produktů a taktéž na finance pocházející ze zemědělství. Navzdory sankcím vzrostla produkce na 1.4 milionu barelů (1990) z 1.16 milionu barelů ropy (1989). Ne každý stát sankce dodržel, proto USA v roce 1995 vyzývají k připojení k embargu na vývoz ropy ostatní země.^{63 64}

Důsledky jsou pro Libyi rozporuplné, došlo k odstřihnutí největšího odběratele ropy. USA odebíraly přes 700 000 barelů denně, po roce 1981 to bylo již jen 150 000, k poklesu tedy došlo především pro krizi na trhu. V roce 1981 měly US firmy aktiva v hodnotě 500 milionů dolarů a byly zodpovědné za vytěžení třetiny ropy. K poklesu došlo v oblasti těžby, ale ten ihned nahradily evropské společnosti. Faktem je efekt fluktuace na cenách ropy mezi 17 – 25 dolary s ustálením na 20 dolarech za barel, tyto výkyvy probíhaly zhruba měsíc po uvalení sankcí z roku 1986.⁶⁵ Také vliv pozdějších rezolucí OSN se dle studie Petersonova institutu nezdál být příliš velký, neboť například zákaz dovozu čerpadel bylo snadné překonat.⁶⁶ Naopak jiné zdroje tvrdí, že se nepodařilo dodat náhradní díly pro 21 z 31 letadel libyjských aerolinií, což stálo téměř miliardu dolarů v rozmezí let 1992 - 1997. Více než sankce samotné se podepsala na stavu ekonomiky socialistická politika Qadhaháfiho a pád cen ropy. Vyčíslení nákladů provedla Libye v roce 1999 s výsledkem ušlého zisku 33 miliard dolarů, Světová banka je k tomuto výpočtu skeptická a přichází s vlastní kalkulací 18 miliard, částky se liší, neboť Libye započítala i některé nepodařené investice, které dle Světové banky souvisí se sankcemi nepřímo.⁶⁷

⁶² The Council on Foreign Relations (1993): UN Security Council Resolution 883, Libya [online].

⁶³ New York Times (1995) Security Council Extends Libya Sanctions [online].

⁶⁴ BP (2011): Statistical Review of World Energy 2011 [online].

⁶⁵ Ocala Star Banner (1986) U.S Oil Firms Suspend Oil Exports [online].

⁶⁶ Ačkoliv studie přiznává, že zvýšené importní náklady měly vliv na růst inflace.

⁶⁷ Peterson Institute (2011): Case Studies in Sanctions and Terrorism [online].

Normalizace vztahů se Západem přichází po vydání podezřelých v kauze Lockerbie, přiznání odpovědnosti a později i zaplacení odškodného. OSN po splnění požadavků stahuje sankce v roce 2003, USA požaduje zrušení programu ZHN⁶⁸, a proto dochází k obnovení diplomatického styku mezi oběma státy až v roce 2006.^{69 70}

Americké ropné společnosti se na trh začínají vracet už od roku 2005 a obnovují investice do infrastruktury, kterou byly nuceny na 19 let opustit. Návrat je spojen s několika vstupními strategiemi, které vyrovnávají staré závazky, jedná se o nákupy či obnovu starých koncesí (Marathon a ConocoPhillips), přidělení nových (Chevron a ExxonMobil) či kombinace obojího (Ameranda Hess a Oxy). V souvislosti s opětovným přílivem zahraničního kapitálu nastává rozeznatelný nárůst nacionalismu, na což vláda reaguje novými podmínkami, místní společnosti musí adoptovat libyjské názvy do svých jmen. Qadhdháfí prohlašuje: „Nebudeme tolerovat zisk zahraničních společností na úkor libyjského lidu“. ⁷¹

⁶⁸ Zkratka: Zbraně hromadného ničení.

⁶⁹ Business Insider (2011): Everything You Need To Know About The Libyan Oil Industry [online].

⁷⁰ Congressional Research Service (2011): Libya: Background and U.S. Relations ". Congressional Research Service [online].

⁷¹ Wikileaks (2007): Growth Of Resource Nationalism In Libya [online].

8. Ekonomika

Libyjská ekonomika jako celek je unikátní, v celé severní Africe nenajdeme podobnou. Ostatní země mají mnohem větší populaci, značný zemědělský potenciál a rozvinutou průmyslovou základnu. Libye má oproti nim mnohem větší zásoby ropy a zemního plynu, což ji řadí strukturou ekonomiky spíše než k sousedům do sfér k zemím Perského zálivu, které vyvážejí také menší objemy ropy (v porovnání s počtem obyvatel). Vzhledem k vysoké závislosti na exportu ropy, plynu a jejich derivátů, jak bylo řečeno výše, souvisí obecná úroveň ekonomiky se zdravím petrochemického průmyslu.

Na HPD Libye se především v počátečních letech vlády režimu petrochemický průmysl významně podílel, a to v poměrně konstantním rozmezí 50-60 % mezi lety 1969 – 1982. Po roce 1982 nastává zlom, kdy dochází k pádu pod 50 % a to i přes masivní investice do diversifikace, kdy je hlavní politikou snaha být nezávislí na ropě.

Přitom dochází k přehnaným očekáváním ohledně soběstačnosti, především v oblasti zemědělství, vzhledem k tehdejší nízké rozvinutosti infrastruktury. Jejich realizace je zpomalována neuvážlivou zahraniční politikou. To je překvapivé vzhledem k známým prognózám ohledně vitality zásob vzhledem k tempu těžby. Diversifikace je samozřejmě důležitá, především pak u ekonomiky, jejíž výkon je závislý na jednom zdroji, přičemž jak se ukázalo v 80. let, není jeho odběr ani cena stálá. Neméně pak se socialistickým programem, který slibuje, že vše *de facto* vyřeší stát namísto tržních sil.⁷²

8.1 Intervence režimu do ekonomiky

Z hlediska intervencí můžeme období rozdělit následovně:

⁷² Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

První období je mezi lety 1951-1961 za vlády Idríse a souvisí se začátky hledání ropy.

Druhé období, mezi lety 1961 – 1969, jak bylo napsáno výše, navazuje na začátek těžby a rozvoj ropného sektoru, jehož příjmy způsobují mocenské tlaky, které vrcholí nastupujícím arabským nacionalismem v Libyi a převratem Svobodných důstojníků. Toto období by pokračovalo dále a pravděpodobně by skončilo s propadem cen ropy, ale fundamentální změna vlastnických struktur dle principů Třetí univerzální teorie způsobuje významnou změnu. Ta zahajuje třetí období, trvající od 1969 až do 1980, toto období je charakteristické zásahy do ekonomiky, které využívají ropné příjmy z let s vysokou reálnou cenou ropy. Čtvrté pak začíná po pádu cen rokem 1980.⁷³

Po převratu ještě do konce poloviny roku 1970 zůstala ekonomika tak jak ji Qadhdháfí převzal, tedy se značným soukromým, rozvíjejícím se ropným, bankovním a pojišťovnickým sektorem přičemž jen poslední dva byly dosavadně výrazně ovlivněny státem. Takový stav byl klasickým příkladem duální ekonomiky, tedy rozdělené na ropnou a ne-ropnou část. Již v roce 1969 dochází k převzetí 51% podílu kapitálu zahraničních bank a v roce 1970 jsou formálně znárodněny všechny banky.⁷⁴

Na výročí revoluce je Libyjská libra nahrazena *dinárem*, měnovou jednotkou dělitelnou 1000 dirhamy, v roce 1971. (St. John, 2006: 58)

Od poloviny roku 1975 dochází k útoku na osobní vlastnictví postupnou socializací. Obchody byly nahrazeny státem vlastněnými prodejny pod kontrolou NOSC⁷⁵, kde si měl každý obyvatel koupit vše potřebné za „nízké“ ceny. Roku 1975 má například monopol na dovoz a prodej všech motorových vozidel a o dva roky později již na stavební materiály, hnojiva, krmiva, ryby nebo insekticidy. Vyvlastnění se týkalo také všech italských aktiv, včetně následného vyhnání jejich majitelů. Bankovní sektor byl postižen regulací v roce 1977, stejně jako pojišťovnictví. Mnohem

⁷³ Openoil (2013) Libya's Oil Industry Under Gaddafi [online].

⁷⁴ Libya: Our Home (2013): Libya: What Happened and When? [online].

⁷⁵ National Organization for Supply Commodities.

radikálnější kroky jsou počaty po vydání druhého dílu Zelené knihy.⁷⁶

Dle rétoriky Zelené knihy došlo k uplatňování radikálních politik vyvlastnění a předání soukromého sektoru pod státní dohled. Prvním takovým krokem byl od roku 1978 zákaz pronájmu za peníze a především prohlášením aktuálních obyvatel takto pronajímaných nemovitostí za jejich vlastníky. Nájem se pak platil přímo státu a čítal v průměru třetinu toho původního, ne však více než 500 dolarů. Nájemné bylo tedy přejmenováno na „hypoteční platbu“. V rámci vlastnického práva bylo zakázáno vlastnit více než 1 obydlí, firmy přešly pod kontrolu vlastních pracovníků organizovaných do výborů, což proběhlo u 180 firem do tří měsíců od vydání Zelené knihy.

Nejambicióznějším plánem bylo rozšíření pravomocí NOCS ve snaze zcela zlikvidovat soukromé obchodníky zbudováním 230 obchodních domů. Vzhledem ke skutečnosti, že nikdo nepřišel na to jak nahradit trhem vytvořenou síť několika tisíc obchodníků, kteří za léta působení na trhu věděli, kde a co mají prodávat, do roku 1985 nebyla NOCS schopna dodávat většinu základních potřeb. Bylo tedy jasné, že útok na soukromý sektor nepostupuje tak rychle jak bylo v plánech. Tedy spíše stát nebyl schopen zajistit smysluplnou náhradu za potlačený soukromý sektor, navíc touto dobou již byl značně snížen příjem z ropného sektoru.⁷⁷

Snaha řešit tyto problémy zasáhla více i peněžní sektor. Qadhafí přikázal provést měnovou reformu s novým poměrem všech bankovek na 1 dinár, to mělo donutit držitele většího množství bankovek vložit své úspory do zestátněných bank. Mnozí se tohoto kroku obávali a to právem, roku 1981 stát zamezil přístup k bankovním účtům a získané prostředky využil na vládní projekty. Nejznatelnějším efektem této politiky byla krátkodobá podpora obchodu, protože lidé se snažili vyměnit své peníze za reálné

⁷⁶ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

⁷⁷ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

statky (Vandewalle, 1998:109).

Pro absenci poptávaných statků (např.: zlato, elektronika) však došlo k rozvoji černého trhu; obchodníci, kteří byli vytlačeni státním monopolem NOCS, obnovili své kontakty v zahraničí a zprostředkovávali prodej nedostatkového zboží a valut. Tento černý trh se nepodařilo od tohoto impulsu potlačit a prorůstal díky svým kontaktům celou společností i do vyšších sfér. Zde je vidět postupné slábnutí přesvědčení o správnosti socialistické cesty.

Zdroje uvádí, že k roku 1982 následkem těchto reforem odchází ze země až 100 000 občanů, převážně těch, kterým se dostalo vzdělání v reformovaném a se zahraniční pomocí vybudovaném školství za Idrísovy vlády. Tato migrační vlna představuje znatelné ztráty pro ekonomiku, především odchodem technicky vzdělané části obyvatelstva. Mezi odcházejícími profesemi se nachází i množství schopných manažerů, navíc politické prostředí, poté co byla jejich místa *de facto* zrušena v roce 1978 s nástupem řízení podnikových komisí, není ve společnosti motivace vychovat a zaučit nové nástupce, neboť po jejich práci není předpokládána poptávka Soane tvrdí, že Libyjci navíc velmi neradi pracují, a stejně neradi se vzdělávají, to pro ně představuje jen sezení v lavici a projížďky autem po Tripolisu (Soane, 2011: VIII. Conclusion). Touto politikou a tímto nasazením jsou všechny projekty odkázány zprvu na několik málo zbývajících a postupem času na většinu zahraničních manažerů. Mnoho projektů tak nebylo vybudováno zcela libyjským lidem, jak bylo proklamováno propagandou ale za přispění znalostního vedení Západu.⁷⁸ Odchází také intelektuální elita a znovu se opakuje scénář, který má za následek likvidaci elit schopných korigovat neschopnost vlády.

Po roce 1980 je navíc vláda nucena propouštět státní zaměstnance, především ty zahraniční, a tak se mezi lety 1983 – 1987 snižuje jejich počet z 560 000 na 200 000. ti odcházejí z veřejného sektoru a jejich místa,

⁷⁸ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

protože se jedná o nekvalifikované zaměstnance, mohou nahradit Libyjci. To vytváří tlak na vládu, aby uvolnila pracovní podmínky a umožnila zaměstnat místní.

8.2 Využití zisků z ropy

Po znárodňovacích procesech si vedoucí činitelé uvědomují nutnost modernizace hospodářství a představují plán. Inspirují se přitom nikoliv v Egyptě, jako tomu bylo častokrát v oblasti ideologie, ale v sousedním Alžírsku. Program má dva cíle, diverzifikace výroby a nahrazování příjmů ropy. Jeho naléhavost se projevuje zvláště s příchodem celosvětové recese, kdy se HDP Libye pro rok 1980 propadá o celých 14 % a stále padá až ke konci roku 1986. Tento vývoj klade velké tlaky na vládní výdaje a nutí vládu revidovat velkolepé cíle, navíc dochází k problémům se splácením dluhu. Tyto roky také vedou k otupení radikálnosti socialistických politik Qadhdháfího. A je to onen nenáviděný trh a jeho síly, které nutí ke zrušení některých pochybných projektů. (Soane: 2011: The Domestic „Sale“)

První reakcí je tříletý plán mezi lety 1973 – 1975, kdy je první znatelné soustředění na oblasti zemědělství kam míří jedna pětina rozpočtu. Investice jsou shledány úspěšnými a navazují další. (Wright, 1981: 260)

Navrženým dlouhodobým řešením jsou dva povahou diverzifikační projekty, časově pojaté jako pětiletky, a to v rozmezí 1976 – 1980 (oznámeno 1975) a 1981 – 1985. V první pětiletce jsou investice směřovány do zemědělství a průmyslu. V další pětiletce do průmyslu a veřejných staveb, zemědělství bylo až na třetím místě. To vytváří kontrast mezi snahou o hledání vlastního kapitálu skrze konzervativní reformy v porovnání s Qadhdháfího mnohem radikálnější rétorikou socialistické politiky, která naopak efektivitu kapitálu potlačuje.

Investice do průmyslu mířili především do příbřežních oblastí, protože zde se nacházelo nejvíce obyvatel a byly sem směřovány produktovody s ropou. Započalo budování petrochemického zpracovatelského průmyslu s cílem poskytnout zaměstnanost a nasytit trh domácí výrobou. Dalším cílem

mělo být vytvoření základu pro produkci levné energie, která měla poskytnout výhodu domácímu pro-exportnímu průmyslu a nastartovat jeho růst. (St. John, 2006: 57-58)

Pětiletky také nastartovaly inflaci, která se pohybovala okolo 10%. V porovnání s ostatními průmyslovými státy světa se jedná o trochu vyšší čísla, naopak ve srovnání s rentiéřskými státy jde o nižší hodnoty; Írán a Irák byly v této době přeorganizovány na válečné ekonomiky kde je tento jev normální.⁷⁹

8.3 Půdní fond a jeho dispozice

Celkově je jen okolo 5 % rozlohy země zemědělsky využitelné.⁸⁰ Nehostinnost prostředí podtrhuje nedostatek obhospodařovatelné půdy, která v současné době činní zhruba 2,2 milionu hektarů, to představuje 1.03 – 1,2 % celkové rozlohy země.⁸¹ Z těchto 1,2% je pouhých 0.17 % - 0,19 % oseto víceletými nebo trvalými plodinami.⁸² Dále jsou zhruba 4 % udržitelně využitelná pro chov, respektive pastvu stád skotu, ta však při nevhodném způsobu pastvy způsobují desertifikaci. Z historických podkladů vyplývá, že místní podmínky byly v tomto ohledu před staletími pravděpodobně, tak jako i jinde v Africe, lepší a podobné těm jaké známe z evropské části Středomoří.

Intenzivní mýcení lesnatých oblastí a intenzivní pastva však způsobily znehodnocení již tak útlého půdního fondu. Z něj se největší část nachází v oblasti Jabal al Akhdar u Benghazi a blízko Tripolisu pak na Jifarah Plain. Využitelnost těchto dispozic snižuje srážková aktivita, která se pohybuje trvale v průměru pod mezním limitem 100 mm ročně, jenž umožňuje extenzivní zemědělskou činnost, celkový úhrn těchto srážek dopadá na pouhých 7 % plochy.

⁷⁹ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

⁸⁰ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁸¹ Mzv.cz (2010): Analýza vodohospodářského sektoru Libye [online].

⁸² CIA (2013): Libya [online].

Z těchto 7 % ale obdrží jen 2 % dostatečnou dotaci pro trvalé zemědělské využití. Například právě na výše jmenovaných půdních fondech jsou srážky vysoko nad průměrem s hodnotami mezi 381 až 508 mm/rok.⁸³ Celkově se Libye tedy řadí mezi země s nejnižší dotací na světě vůbec. Průvodním jevem je naneštěstí povětšinou silná intenzita srážek (kromě tání zanedbatelného množství sněhu) v krátký časový úsek roku, ale často i s několikaletými výkyvy, čímž dochází k lokálním záplavám, a vzhledem k množství srážek je technické řešení zachycování nákladné, neboť je potřeba neefektivně dimenzovat stavby jen pro krátkodobou exponaci. Tyto dispozice zůstávají dlouhodobě nevyužité, což se zřejmě ukázalo ve výsledku jako nákladnější řešení oproti využití jiných fosilních vodních zdrojů jak bude rozvedeno dále v práci. I přesto se na území státu nachází 16 přehrad o celkové kapacitě 385 milionů m³ schopných retence 63 milionů m³ povrchové srážkové vody.⁸⁴ Nespornou výhodou a přínosem je schopnost retence unášených splavenin půdního horizontu, tím je také umožněno jejich opětovné vytěžení a rozvoz na nová místa.

8.4 Vývoj hospodářské politiky v zemědělství

V době získání nezávislosti zemědělství zaměstnávalo většinu obyvatelstva, více než 70 %, tato pracovní síla přispívala do HDP zhruba 30 % (1958). Vysoká míra zaměstnanosti v zemědělství v této době svědčí o zaostalosti a menším množství alternativní činnosti. Většina půdy patřila italským kolonizátorům a to až do jejich vyhnání ze země. Zbytek, zhruba čtvrtina, pak byla obdělávána na základě kmenových struktur. Obdělávání pásů půdy při pobřeží, kde se jí nachází většina, a sporadicky pouštních oáz bylo prováděno primitivními technologiemi. Vzhledem v nedostatku vody docházelo k závlaze vodou z příbřežních studní, které pro svou vysokou salinitu zamořovaly a znehodnocovaly půdní fond solí. K tomu nedocházelo tak intenzivně při použití zavlažování Italy, kteří tak získávali

⁸³ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁸⁴ Mzv.cz (2010): Analýza vodohospodářského sektoru Libye [online].

bonitnější půdu oproti místním obyvatelům, což přispívalo k odporu. Zemědělství bylo podporováno oběma režimy ale limitní je nedostatek vody k závlaze, neboť desalinizační centrály jsou drahé na provoz, údržbu a výstavbu. Jejich jedinou výhodou oproti pozdější dopravě fosilní vody potrubím ze Sahary je blízkost k polím. O zdrojích fosilní vody věděli vlády obou režimů, ale až za Qadhdháfího režimu došlo v rámci diversifikace ke spuštění projektu Velké umělé řeky.

Rozvoj zemědělství byl důležitý pro rétoriku hlásající nezávislost na Západu (dovozu) a zároveň i pro zaměstnanost. V roce 1977 dosahoval dovoz 37 násobku oproti roku 1958. Se vzrůstajícími příjmy z ropy klesá podíl HDP na zemědělství postupně z 30% po II. světové válce 26 % (1956), 9 % (1962) až na 2 % (1978). Ropný a navazující petrochemický průmysl mimo období stavby nových kapacit neoplývá přílišnou zaměstnaností a tato vlastnost se ukáže jako výrazný problém. Je pravdou, že s jeho rozvojem započalo stěhování do měst, protože na tehdejší počet obyvatel poskytoval prudký rozvoj těžby dostatek pracovních míst ruku v ruce s modernizací, která snižuje potřebu lidského kapitálu k obhospodaření (St. John, 2006: 7-9).

K poklesu také došlo s poskytnutím půjček na koupi pozemků, po jejich odebrání Italům, novým měšťanům, ti ji nekupují pro produkci, ale pro rekreaci. Studie vlády z roku 1970 uvádí k tomuto roku třetinu půdy jako ležící ladem, zbytek je rozdroben na malé farmy s průměrnou velikostí 10 ha. Tato situace je následkem přerozdělení vyvlastněné půdy, převážně od Italských osadníků v pozemkové reformě mezi velký počet osadníků, a také útlumem rozvoje soukromého zemědělství perzekvovaného stejně jako obchod.⁸⁵

Režim reaguje novým vyvlastňováním, tentokrát proti kmenovým držitelům s tím, že půda je přidělována v souladu s doktrínou Zelené knihy jen v případě, že dotyčný její rozlohu obhospodařovává. Na roztržičnost má také vliv islámská dědická praxe, kdy každý ze synů dostává stejným

⁸⁵ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

dílem, proto dochází k vyvlastnění, neboť kompaktní celky půdy se zavlažují mnohem efektivněji než malá políčka.⁸⁶

V roce 1986 kdy dochází k stmelování půdy do větších celků a tak vidíme nesoulad mezi Qadhdháfího ideálem vlastnictví půdy rodinou pouze v míře pro osobní potřebu a reálným postupem, kdy je třeba naopak v rámci efektivity co největších celků. V souvislosti s nevyužíváním půdy a pozemkovými reformami dochází mezi lety 1955 – 1962 k prvnímu propadu domácí produkce. Se stoupajícím počtem obyvatel stoupá také tlak na zvýšení domácí produkce, neboť dovoz je drahý. Zároveň pokles v produkci a zájmu o ropu na trhu pozastavuje spolu se sankcemi ropný rozvoj. Nastává tak nezaměstnanost a zemědělství je plánováno jako důležitý garant pracovních příležitostí.⁸⁷

Vláda musí zvýšit platy v sektoru zemědělství, aby podpořila produkci, taktéž poskytuje přes 10 000 půjček farmářům (každá o objemu 1500 dinárů) a zaměstnanost stoupá na zhruba 20 % pracovní síly k roku 1984. I přes podporu ale tvoří ve stejném roce tento sektor jen 3,4 % HDP, přičemž Libye stále dováží více a více potravin. Od roku 1974 stoupá objem dovozu obilí z 612 tisíc tun až na více než 1 milion pro rok 1984. V 80. letech je zhruba 70 % spotřeby potravin kryto dovozem. Dokonce mezi lety 1974 – 1976 dochází k poklesu produkce obilí o 6 %, při přepočtu na obyvatele, a nastává tak stejný efekt, s jakým se ve větší míře potýká Egypt, tedy rostoucí populace dusí ekonomický růst. Proto je kladen v první pětiletce takový důraz na tento sektor. Protože s vyšší mírou automatizace a technizace není možno zaměstnat dostatečný počet lidí a zároveň na stejném prostoru vypěstovat více plodin, snaží se vláda o rozvoj v oblasti zavlažování, kam je také směřována pracovní síla z oblasti stavebnictví.⁸⁸

Velký význam je přikládán projektu Velké umělé řeky, nedostatek vody a neefektivní zavlažování nutí, mimo opětovných vyvlastnění, v roce

⁸⁶ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁸⁷ Middle East news, data and analysis (2011): The Great Man-made River project [online].

⁸⁸ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) online].

1976 regulovat plantáže citrusů a rajčat, které spotřebovávají příliš mnoho vody; Tento projekt má definitivně ukončit problémy s vodou.

První fáze, jejíž výstavba započala roku 1984, má v plánu vést 1895 km potrubí z jižních částí pouště k Sirtě a Benghází. Předpokládá se zavlažování 20 tisíc ha zeleniny a 50 tisíc ha obilovin s možností držet stádo sta kusů skotu.

Náklady jsou 3 290 milionů \$ a rok dokončení plánován na 1989. Po napojení Tobruku se v druhé fázi počítá s dodávkou 5 milionů m³ vody denně což by mělo stačit na závlahu 180 tisíc ha. Podle amerických plánovačů je tento objem předpokládán na 50 až 100 let, než dojde k vyčerpání. Jiné skeptické odhady tvrdí, že závlaha sirtských plání je kontraproduktivní a je v osobním zájmu Qadhafího, protože se zde narodil. Poukazují také na negativní dopad čerpání vody na pěstování v oázách jižních částí pouště, neboť dojde k vyčerpání jejich zásob.⁸⁹

8.5 Rybolov

Vzhledem k délce pobřeží (viz. geografie) má Libye příhodné podmínky pro rybolov. Mezi lety 1977 – 1981 je znatelný růst úlovku z 4800 na 6400 tun. Většina je vylovena v okolí Tripolisu kde jsou nejbohatší loviště a zároveň nejrozvinutější zázemí. V tomto období zaměstnává rybářství zhruba 1200 lidí, kteří operují s 13 velkými a 312 malými loďmi.

Diversifikace ekonomiky se týká i rybářství a navzdory prognózám které nepředpokládají vysokou výtěžnost, vzhledem k nedostatku planktonu jako hlavní potraviny pro ryby, je postaven nový přístav v Zuáře v blízkosti Tripolisu. Spolu s tím dochází k modernizaci navazujícího zpracovatelského odvětví, především energeticky náročné výroby ledu pro rozvoz a chladiřenských boxů pro uchování úlovku. Jsou také zřizovány rybí farmy, u kterých je možno suplovat nedostatek planktonu umělým dokrmováním, to se děje v roce 1977 a vzhledem k ceně krmiva zůstává toto odvětví ve

⁸⁹ Middle East news, data and analysis (2011): The Great Man-made River project [online].

stádiu experimentu. Vzhledem k zaostalosti rybářské flotily loví Libyjci jen v mělkých vodách a nejhodnotnější úlovky připadají na vrub Řekům, kteří mají udělenou licenci na hloubkový lov.^{90 91}

Není to poprvé, kdy Řekové užívají Libyi pro svou ekonomickou aktivitu, o několik staletí dříve jsou zodpovědní za vytěžení dřevinných porostů u pobřeží právě na stavbu lodí. Od té doby nedošlo k obnově lesů a první systematická výsadba je prováděna od roku 1960 již za Idríse. K urychlení dochází v rozmezí let 1970 – 1977, kdy je vysazeno cca 213 milionů sazenic (33 mil. ovocných stromů). Útlum přichází s regulacemi při nedostatku závlah, regulace také zapracovávají právní ochranu porostů v souvislosti s biodiverzitou.⁹²

Zalesňování má především ekonomické důvody, a to poptávku po řezivu na domácím trhu, druhotné jsou důvody ekologické⁹³ jako je ochrana půdy, větrolamy osad a polí.⁹⁴

8.6 Geografie a vliv na investice

Země se nachází na severu Afriky při pobřeží Středozemního moře, přičemž její pobřežní hranice je v porovnání s ostatními státy Afriky i Evropy zcela nejdelší s délkou přesahující 1700 km. (Haimzadeh, 2011: 23) Z celkové délky hranic 4 348 km pak ukrajuje pět sousedních zemí následovně: na východě Egypt s 1 115 km, na jihu Čad s 1 055 km, na západě Alžírsko s 982 km, na severozápadě Tunisko s 459 km, Súdán s 383 km na jihovýchodě a Nigérie s 354 km na jihu.

⁹⁰ The Library of Congress (2005): Country profile: Libya [online].

⁹¹ J.E.Reynolds (1995) THE MARINE WEALTH SECTOR OF LIBYA: A DEVELOPMENT PLANNING OVERVIEW [online].

⁹² Dr. Mahmoud El-Fallah (2008): National Biosafety Framework of the Libyan Arab Jamahiriya [online].

⁹³ Libyjci také experimentují s chemickou látkou, která udržuje vodu v půdě a zabraňuje její evaporaci při písečných bouřích.

⁹⁴ Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi (2011) [online].

Z hlediska rozlohy se jedná na africkém kontinentu o třetí největší stát, po Alžírsku a Súdánu, s rozlohou 1 759 541 km², v porovnání se světem je na 17. místě.⁹⁵ Libye se tak řadí mezi státy velké, tedy takové mající rozlohu od 350 tis km do 2,5 mil km. Tvarem, který nabývá lichoběžníku s množstvím rovnoběžných hranic, zapadá do kategorie kompaktních území, jako například v Evropě Polsko či Španělsko. Do stejné kategorie patří i sousední státy. (Romancov, 2007: 425) Hranice se v posledním století poměrně často měnila a byla terčem sporů, z nichž některé probíhají až dodnes.⁹⁶

Velikost teritoria státu může být z hlediska zdrojů důležitá, neboť s větší rozlohou je nasnadě větší pravděpodobnost záboru na suroviny bohatých oblastí. A to jak známých v době ustavování hranic, tak s postupem technologií a jimi otevíraných možností do budoucna, jak je možno pozorovat v případě objevování nových ropných nalezišť.

Rozloha státu přináší zvýšené náklady na infrastrukturu, jejíž rozvoj počíná, po útlumu italských investic do příbřežní magistrály, roku 1978, opět v souvislosti s diversifikací. Z financí vyhrazených na tyto plány čerpají následující odvětví 17,5%. Do té doby měla Libye 8800 km silnic a z toho jen polovinu se zpevněným povrchem, a už roku 1985 je k dispozici 25 600 km zpevněných cest, nárůst má na svědomí urbanizace a zpřístupňování pouštních osad a oáz. Vzhledem k absenci větších horských masivů je pokládka nových tras efektivní a to i pro následný silniční provoz. S rostoucí silniční sítí roste i počet automobilů, 313 tisíců, a autobusů, k 70 tisíc roku 1985. Zde Qadhdháfího dostal svému ideologickému závazku a počet automobilů je srovnatelný, k počtu obyvatel, i s Evropou.⁹⁷ S rozvojem průmyslu v městských oblastech vzniká poptávka po přepravě větších objemů výrobků a polotovarů, a také při těžbě železné rudy, což na poměrně úzkém příbřežním pásu nejefektivněji zvládá železnice. O výstavbě první železnice v Libyi se vyjednávalo s Čínou, ale pro nedostatek

⁹⁵ CIA (2013): Libya [online].

⁹⁶ CIA (2013): Libya [online].

⁹⁷ Library of Congress – Federal Research Division (2005): Country Profile: Libya [online].

financí se odkládá. K novému projednání reálným výsledkem v podobě kontraktu na 163 km dlouhou trať začínající od hranice s Tuniskem a pokračující do Tripolisu. Stavba začíná v roce 2001 v souvislosti s vlnou uvolnění a otevření Libyjské ekonomiky západu. Další 554 km dlouhý úsek navazuje stavbou od roku 2008.⁹⁸

Dochází i k rozvoji kapacit přístavů jak pro náklad, tak portů pro ropné tankery, při zvyšování objemu přepravy o miliony tun ročně. Libye též buduje flotilu tankerů a nákladních lodí ale její využití a ceny za přepravu nejsou konkurenceschopné a tak je 70% kapacit v roce 1977 nevyužito což to je v tomto období nejvíce na světě. Roku 1977 také vznikají libyjské aerolinky, národní dopravce, operující ze tří mezinárodních letišť (Tripolis, Benghází, Sabha), jejich využití ale klesá s embargem (viz. výše).

Velká rozloha klade nároky i na telekomunikační spojení. Mezi lety 1970 – 1985 je zbudována metalická telefonní síť s automatickým přepojováním a hustotou pokrytí jeden telefon na 100 obyvatel v hustě obydlených oblastech. Pro řídicí obydlí byl vyroben tuzemský satelitní systém.⁹⁹

⁹⁸ Railway Gazette (2008): Work starts on Libyan railway [online].

⁹⁹ Library of Congress – Federal Research Division (2005): Country Profile: Libya [online].

9. Závěr

Přerod ekonomiky, který souvisel taktéž se změnou ideologie po převratu roku 1969, se odehrál velmi rychle a přinesl s sebou mnoho změn. Předcházela mu spletitá cesta velmi odlišných územních celků- Tripolska, Kyrenaiky a Fezzánu. Příchod západních vlivů z pohledu ekonomického, nejprve v podobě italské okupace, přinesl určitý rozvoj, který vzal značně zasvě po II. světové válce. Následný zájem Velké Británie a USA a jejich participace na směřování země se projevila v ekonomické sféře ekonomickou podporou, která měla pozitivní dopady. Vše se ale mění poté, co investice vyhrazené na hledání ropy a první udělené licence na prospekce přináší pozitivní nález. Výhodné podmínky pro společnosti mají dopad v silném a rychlém rozvoji tohoto sektoru, který v nastalé politické situaci přináší, kromě bohatství, také nestabilitu. Královský režim podceňuje dopad příjmů a nezvládá jejich dělení mezi lid. To způsobuje rostoucí nespokojenost, přizhivovanou represivními reakcemi státu. Poprvé tak ropa zásadním způsobem mění charakter Libye. S rostoucím panarabismem a jeho snadným šířením pomocí rozhlasu, proniká tato revoluční vlna i do Libye. S ní přichází i nekrvavý převrat ve šlépějích Násirovi revoluce. Plukovník Muammar Qahddáfí se dostává do čela státu a stává se dominantním prvkem ve všech sférách, ekonomickou nevyjímaje. Nový režim rozeznává příležitost, jakou mu ropa nabízí. Rychle se však dostává do problémů, které nastanou při intervenci státu do reálných ekonomických procesů. Situaci neulehčuje ani politické přesvědčení Muammara Qahddáfího, vyjádřené „Třetí univerzální teorií“. V ní předkládá mimo jiné i svůj pohled na ekonomické směřování společnosti. Tento ideologický záměr a jeho diskurs, spolu s pevnou rukou plukovníka Qahddáfího, který se snaží uplatnit svou vizi vlády mas, tzv. „*Dzamáhírjji*“ se podepisuje výrazně nejen v ekonomické rovině, kde je jeho přínos rozporuplný. Uskutečňování přináší nesoulad mezi požadavky režimu vůči lidu a reálnými možnostmi jaké naskýtá aktuální situace ve světě v souvislosti s krizí 80. let. Plně, spíše negativně a zmateně, se politika Muammara Qahddáfího projevuje v otázkách přerozdělování půdy, země nebo pod zahraničními sankcemi.

10. Zdroje

10.1 Použitá literatura

Socialism Today: Nasser's Egypt and Arab nationalism [online]. London E11 1YD, United Kingdom, 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.socialismtoday.org/147/nasser.html>

PROGRESSIVE MANAGEMENT PUBLICATIONS. Libya: Federal Research Study and Country Profile with Comprehensive Information, History, and Analysis - Politics, Economy, Military - Muammar al Qadhafi [online]. USA: U.S. Government, Library of Congress, 2011 [cit. 2013-04-21]. ISBN 9781458058188.

Arabs Radio: Its Effects and Political Power during the Nasser Era (1953-1967) [online]. New York University, March 12, 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=2047212>. Arthur L. Carter Journalism Institute.

USA INTERNATIONAL BUSINESS PUBLICATIONS. Libya Mineral & Mining Sector Investment and Business Guide. USA: Intl Business Pubns, 6 edition (7 Feb 2007). ISBN 978-1438729268.

AL], Anderson ed. by Rashid Khalidi [et]. The origins of Arab nationalism. New York: Columbia University Press, 1991. ISBN 978-023-1074-353.

BRAUDEL, Fernand. The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II: oil and state-building. Berkeley, Calif.: University of California Press, 1995, 2 v. (1375 p.). ISBN 978-052-0203-082.

CABADA, Ladislav, Michal KUBÁT a Romancov MICHAEL. Úvod do studia politické vědy. Praha: Eurolex Bohemia, 2007, 445 s. Politologie. ISBN 80-864-3241-6.

CÍLEK, Václav a Martin KAŠÍK. Nejistý plamen: Průvodce ropným světem. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007, 191 s. ISBN 978-80-7363-122-2.

CLARK, Martin a Martin CLARK. Modern Italy, 1871 to the present. 3rd ed. New York: Pearson Longman, 2008, xxv, 591 p. ISBN 14-058-2352-6.

DRULÁK, Petr. Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 255 s. ISBN 978-807-3673-857.

HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011, 155 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7217-911-4.

- HAZLITT, Henry. Economics in one lesson. New York: Three Rivers Press, c1979, 218 s. ISBN 05-175-4823-2.
- HOPWOOD, Derek. Egypt, politics and society, 1945-1990. 3rd ed. New York: Routledge, 1993, xiv, 207 p. ISBN 04-150-9432-1.
- KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. 1. vyd. Litvínov: Dialog, 1990, 161 s. ISBN 80-851-9411-2.
- LEA, David a Annamarie ROWE. A political chronology of Africa. 1st ed. Překlad Siân Reynolds. London: Europa Publications, 2001, ix, 499 p. ISBN 18-574-3116-2.
- MAITAH, Mansoor. Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 158 s. ISBN 9788073576080.
- OTMAN, Waniss. The Libyan economy: economic diversification and international repositioning. New York: Springer, 2007, p. cm. ISBN 978-354-0464-600.
- ROTHBARD, Murray N. What has the government done to our money?. Mansfield Centre, CT: Martino, 2011. ISBN 978-161-4271-345.
- SOANE, Mark M. Qaddafi's Alchemy: Transforming a Coup into a Revolution [online]. 2. dopl. vyd. Dartmouth College, 2011 [cit. 2013-04-19]. ISBN B004QWZ9XQ.
- ST. JOHN, St.Ronald Bruce. Historical dictionary of Libya. 4th ed. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2006, lxiii, 403 p. ISBN 978-081-0853-034.
- SULLIVAN, Kimberly L. Muammar al-Qaddafi's Libya. Minneapolis, MN: Twenty-First Century Books, c2009, 144 p. ISBN 08-225-8666-5.
- TOLER, Pamela D. The everything guide to understanding socialism: the political, social, and economic concepts behind this complex theory. Avon, Mass.: Adams Media, c2011, xii, 291 p. ISBN 14-405-1277-9.
- VANDEWALLE, Dirk J. A history of modern Libya. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2012, xxxv, 256 p. ISBN 11-076-1574-7.
- VON MISES, Ludwig. The theory of money and credit. Překlad H Batson. Washington,USA: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011, 537 s. ISBN 978-1467934879.
- VON MISES, Ludwig. Lidské jednání: pojednání o ekonomii. Praha: Liberální institut, 2006, xxvii, 959 s. ISBN 80-863-8945-6.

WADDAMS, Frank C. The Libyan oil industry. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980, 338 p. ISBN 08-018-2431-1.

WRIGHT, John. Libya: a modern history. Repr. London: Croom Helm, 1982. ISBN 978-070-9927-273.

10.2 Internetové zdroje

Analýza vodohospodářského sektoru Libye. [online]. Mzv.cz (2010) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/tripoli/cz/obchod_a_ekonomika_libye/studie_sektoru_libyjske_ekonomiky/analyza_vodohospodarskeho_sektoru_libye.html

Arabs Radio: Its Effects and Political Power during the Nasser Era (1953-1967). [online]. Arthur L. Carter (2011) [cit. 2013-01-11]. Dostupné z:
<http://ssrn.com/abstract=2047212>. Arthur L. Carter Journalism Institute.

Arabs Radio: Its Effects and Political Power during the Nasser Era (1953-1967) . [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z:
<http://ssrn.com/abstract=2047212>.

BTI 2012 : Libya Country Report. [online]. BTI, 2012 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z:
<http://www.bti-project.org/laendergutachten/mena/lby/2012/#economic>

Case Studies in Sanctions and Terrorism. [online]. Peterson Institute (2011) [cit. 2013-01-19]. Dostupné z:
<http://www.piie.com/research/topics/sanctions/libya3.cfm#bibliography>

Country Profile: Libya. [online]. Library of Congress (2005) [cit. 2013-04-15]. Dostupné z:
lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Libya.pdf

Everything You Need To Know About The Libyan Oil Industry. [online]. Business Insider, 2011 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z:
http://articles.businessinsider.com/2011-02-22/markets/30023208_1_libya-c-olonel-muammar-qaddafi/2

GDP per capita. [online]. Databank.worldbank.org, 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z:
databank.worldbank.org/data/Porovnani-GDP-Per-capita-s-afrikou/id/5b8df74c

Growth Of Resource Nationalism In Libya. [online]. Wikileaks (2007) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.cablegatesearch.net/cable.php?id=07TRIPOLI967&q=epet%20sanctions>

PETR, Vašát. Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi. [online]. 2013 [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/publikace/prehledove-studie/317-kriticka-diskurzivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>

Libya. [online]. CIA (2013) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html>

Libya : a country study. [online]. The Library of Congress, 1989 [cit. 2013-04-9]. Dostupné z: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/lytoc.html#ly0037>

Libya: Background and U.S. Relations . [online]. Congressional Research Service (2011) [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/157348.pdf>

Libya: Background and U.S. Relations ". Congressional Research Service. [online]. Congressional Research Service, 2011 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/157348.pdf>

Libya: What Happened and When?. [online]. Libya: Our Home, 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.libya-watanona.com/libya/libyans.htm>
Libya's Oil Industry Under Gaddafi. [online]. Openoil 2013 [cit. 2013-04-29].

Dostupné z: http://wiki.openoil.net/index.php?title=Libya%27s_Oil_Industry_Under_Gaddafi#cite_note-2

Nasser and Arab Socialism. [online]. Countrystudies.us (1990) [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/egypt/34.htm>

Nasser's Egypt and Arab nationalism . [online]. David Johnson, 2011 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.socialismtoday.org/147/nasser.html>

National Biosafety Framework of the Libyan Arab Jamahiriya. [online]. Dr. Mahmoud El-Fallah (2008) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: http://www.unep.org/biosafety/Documents/NBFs/Libya%20_Final_NBF_En.pdf.

Newsletter No. 34. [online]. The Association for the Study of Peak Oil and Gas [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://docs.google.com/folder/d/0B9AZj5ZYb55NRVIUb2d5RnJSWHFLeFMwYkFPam5PUQ/edit>

O teorii centrálně řízené ekonomiky: Analýza německého experimentu:

Výroba a rozdělování. [online]. Mises.cz, 2010 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: www.mises.cz/database/clanky/52_21_Eucken_2.pdf

Oil Firms May Get Exemption On Libya. [online]. Chicago Tribune, 13 January 1986 [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: http://articles.chicagotribune.com/1986-01-31/news/8601080645_1_libyan-officials-libyan-government-libyan-authorities

Security Council Extends Libya Sanctions. [online]. New York Times (1995) [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/03/31/world/security-council-extends-libya-sanctions.html>

Statistical Review of World Energy 2011. [online]. BP (2011) [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.bp.com/sectiongenericarticle800.do?categoryId=9037130&contentId=7068669>

The Great Man-made River project. [online]. Middle East news, data and analysis (2011) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.meed.com/Journals/1/Files/2011/12/11/Sample%20Chapter.pdf>
 THE MARINE WEALTH SECTOR OF LIBYA: A DEVELOPMENT PLANNING OVERVIEW. [online]. J.E.Reynolds (1995) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: [/http://www.fao.org/docrep/field/009/ag421e/AG421E00.htm#TOC](http://www.fao.org/docrep/field/009/ag421e/AG421E00.htm#TOC)

Timeline: Libya sanctions. [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3336423.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3336423.stm) [online]. BBC, 15 2004. [cit. 2013-01-15].

U.S Oil Firms Suspend Oil Exports. [online]. Ocala Star Banner, 1986 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://news.google.com/newspapers?id=JWhRAAAAIBAJ&sjid=MQYEAAAIAAJ&dq=all%20but%20one%20us%20oil%20company%20temporarily%20suspended%20exports&pg=3331%2C7048680>

UN Security Council Resolution 883, Libya. [online]. The Council on Foreign Relations, 1993 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/libya/un-security-council-resolution-883-libya/p24835>

What's In Gadhafi's Manifesto?. [online]. 2011, Npr.org [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.npr.org/2011/03/03/134239733/Whats-In-Gadhafis-Manifesto>

Work starts on Libyan railway. [online]. Railway Gazette (2008) [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.railwaygazette.com/news/single-view/view/work-starts-on-libyan-railway.html>

11. Resumé

The main purpose of this bachelor thesis is summarization of economic development of Libya under Moamar Qadhafi rule. In the first part of thesis I focused on history of three different governorates, Tripoli, Cyrenaica and Fezzan. The second chapter describes issue of Italian occupation and economic development under Italian rule. The next chapters describe a results of WWII, which brings some economic changes and challenges, which resulted in interests of Western allies. I focused on first period of independence and economic application of foreign aid and its impact. Next chapter is focused at first in oil prospection and impacts of using money obtained by oil industry in Idris government.

Previous material provides me understanding of why was people dissatisfied with regime, how its related with oil and economy as also correlation with Nasser's Egypt revolution and, mainly, why and where come colonel Qadhafi. Next chapter following with view of Qadhafi ideology from economic perspective and also reflection about why ideology might have failed. In next part of my work I write about how new revolutionary regime interven into economy, how changes it made. I focus on oil part of economy because it is main determinate factor. In relation with oil, next chapter describes how regime used incomes and revenues from nationalized oil to intervent economic, mainly focused on agriculture, because it was one of the most part aimed at Qadhafi ideology.